

Τμήμα Οικονομικών
Επιστημών

**MSc law &
economics**

DEPARTMENT of ECONOMICS,
UNIVERSITY of MACEDONIA
and SCHOOL of LAW,
ARISTOTLE UNIVERSITY of THESSALONIKI

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
Νομική Σχολή

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Διπλωματική Εργασία

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΡΥΘΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

της

ΕΛΕΝΗΣ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης Δίκαιο και Οικονομικά
(με εξειδίκευση Δίκαιο και Οικονομικά στον Τομέα των Επιχειρήσεων)

Θεσσαλονίκη

Φεβρουάριος 2024

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	3
Abstract.....	4
A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	5
B. Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΡΥΘΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟ Ν.4072/20126	
Γ. Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΡΥΘΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΠΟ ΤΟ Ν.4072/2012 10	
<i>Γ1. Ο χαρακτήρας της ρύθμισης</i>	<i>10</i>
<i>Γ2 Προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης.....</i>	<i>11</i>
<i>i. Ύπαρξη ομόρρυθμου εταιρείας.....</i>	<i>11</i>
<i>ii. Εφαρμογή του αποκλεισμού εταίρου στις ελαττωματικές εταιρείες</i>	<i>13</i>
<i>iii. Αποκλεισμός εταίρου στη διμελή ομόρρυθμη εταιρεία.....</i>	<i>15</i>
<i>iv. Η συνδρομή σπουδαίου λόγου</i>	<i>19</i>
<i>v. Η σύνδεση του σπουδαίου λόγου με το πρόσωπο του αποκλειόμενου εταίρου επ' αφορμή της ΜΠρΑθ 715/2022</i>	<i>20</i>
<i>vi. Ομόφωνη απόφαση των εταίρων</i>	<i>24</i>
<i>vii. Κατάθεση αίτησης αποκλεισμού</i>	<i>26</i>
<i>viii. Έκδοση δικαστικής απόφασης.....</i>	<i>29</i>
Δ. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΟΜΟΡΡΥΘΜΟΥ ΕΤΑΙΡΟΥ.....	33
<i>i. Απώλεια εταιρική ιδιότητα.....</i>	<i>33</i>
<i>ii. Ευθύνη του αποκλειόμενου εταίρου για χρέη της ομόρρυθμης εταιρείας.....</i>	<i>33</i>
<i>iii. Αποζημίωση αποκλειόμενου εταίρου και τρόπος υπολογισμού</i>	<i>36</i>
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	39
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	41
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	44

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση του θεσμού του αποκλεισμού εταίρου στην ομόρρυθμη εταιρεία όπως αυτός διαμορφώθηκε με το Ν.4072/2012. Βασικό χαρακτηριστικό του εν λόγω νομοθετήματος αποτελεί η απομάκρυνση από το προσωποπαγές στοιχείο που χαρακτηρίζει τις προσωπικές εταιρείες και η πρόσδοση βαρύτητας στο νομικό πρόσωπο ως φορέα της επιχείρησης.

Αρχικά, στο Κεφάλαιο Β επιχειρείται η ανάλυση του αντίστοιχου θεσμού στο Άρθρο 771 του Αστικού Κώδικα, το οποίο εφαρμόζονταν αναλογικά και στις ομόρρυθμες εταιρείες ελλείψει αντίστοιχης διάταξης στον Εμπορικό Νόμο. Η παλαιά και η ισχύουσα νομοθετική διάταξη (263 του Ν.4072/2012) εμφανίζουν πλείστες ομοιότητες, πλην όμως η εξέταση του ΑΚ 771 είναι αναγκαία για την κατανόηση των διαφορετικών ερμηνειών -και κατ' επέκταση προϋποθέσεων και αποτελεσμάτων- των δύο διατάξεων.

Εν συνεχεία στο Κεφάλαιο Γ, εκτίθενται αναλυτικά οι επιμέρους προϋποθέσεις του Άρθρου 263 του Ν.4072/2012 και γίνεται αναφορά στη διχογνωμία που έχει ανακύψει ως προς την ακούσια έξοδο εταίρου στις ελαττωματικές και διμελείς ομόρρυθμες εταιρείες καθώς και στη δικαστική ωριμότητα που απαιτεί η διάταξη για την κατάφαση των αποτελεσμάτων της. Στο ίδιο κεφάλαιο εκτίθενται νομολογιακά παραδείγματα συνδρομής σπουδαίου λόγου και εξηγούνται τα αίτια μεταστροφής της νομολογίας αναφορικά με την ερμηνεία του.

Τέλος στο Κεφάλαιο Δ, γίνεται αναφορά στις συνέπειες του αποκλεισμού του ομόρρυθμου εταίρου τόσο ως προς τον αποκλειόμενο όσο και ως προς τους εναπομείναντες ομόρρυθμους εταίρους.

Abstract

The subject of this paper is the analysis of the institution of partner exclusion in the general partnership as it was established by Law 4072/2012. A key characteristic of this legislation is the removal of the personal element that characterizes partnerships and the emphasis on the legal entity as the operator of the business.

Initially, Chapter B attempts to analyse the equivalent institution in Article 771 of the Civil Code, which applied analogously to general partnerships in the absence of a similar provision in the Commercial Law. The former and the current legislative provision (263 of Law 4072/2012) share many similarities, but the examination of CC 771 is necessary in order to comprehend the different interpretations - and by extension, conditions and effects - of the two provisions.

Subsequently, in Chapter C, the individual requirements of Article 263 of Law 4072/2012 are set out in detail and there is a reference to the discrepancy that has arisen regarding the unwilling exit of a partner in defective and two-member general partnerships as well as the judicial maturity required by the provision for the declaration of its effects. In the same chapter, case law examples of the existence of good cause are presented and the reasons for the shift in case law regarding its interpretation are explained.

Finally, in Chapter D, reference is made to the consequences of the exclusion of the general partner, both for the excluded partner and for the remaining general partners.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένας από τους πιο συνηθισμένους τύπους εταιρειών επιχειρηματικής δράσης που απαντώνται στην ελληνική αγορά είναι αυτός των ομόρρυθμων, λόγω του ότι όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του Ν.4072/2012, αποτελούν τους κατεξοχήν φορείς άσκησης πολύ μικρών, μικρών και μικρομεσαίων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Η ομόρρυθμη εταιρεία είναι εμπορική υπό το ουσιαστικό σύστημα- μετέρχεται δηλαδή πρωτότυπα εμπορικές πράξεις, έχει ως σύνηθες επάγγελμα την εμπορία και διαθέτει νομική προσωπικότητα. Το γεγονός αυτό την καθιστά υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, την αυτονομεί περιουσιακά από τα μέλη της και της επιτρέπει να συμμετέχει στις συναλλαγές υπό τη δική της επωνυμία. Περαιτέρω απόρροια της νομικής προσωπικότητας της ομόρρυθμης εταιρείας είναι η ικανότητά της να συμμετέχει ως διάδικος, να παρίσταται στα δικαστήρια και να της καταλογίζεται η δικαιοπρακτική και η αδικοπρακτική συμπεριφορά των οργάνων της. Δέον όμως να σημειωθεί, ότι η νομική προσωπικότητα της εταιρείας εμφανίζεται περιορισμένη ή κατά άλλη διατύπωση αλλοιωμένη, διότι υποχωρεί έναντι της προσωπικής, αλληλέγγυας και εις ολόκληρο ευθύνης των μελών της.

Κύριο χαρακτηριστικό της, ως ανήκουσας στην κατηγορία των προσωπικών εταιρειών, είναι ότι η επιδίωξη του εταιρικού σκοπού στηρίζεται στην προσωπική συμβολή των εταίρων. Ως εκ τούτου, ζητήματα όπως η είσοδος και η έξοδος εταίρου, απαιτούν την υποχρεωτική συναίνεση όλων των μελών, ενώ η διοίκηση της εταιρείας αποτελεί δικαίωμα και υποχρέωση του συνόλου των εταίρων, πλην αντίθετης πρόβλεψης στο καταστατικό.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει συνεπώς η εξέταση του ζητήματος του αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου, μιας ιδιαίτερα δραστηκής επέμβασης στον εταιρικό δεσμό, όταν το θεμέλιο επί του οποίου στηρίζεται το οικοδόμημα των εμπορικών προσωπικών εταιρειών, κλονίζεται ανεπανόρθωτα. Πρόκειται για ένα ζήτημα στην ρύθμιση του οποίου ο σύγχρονος νομοθέτης κλήθηκε να εξισορροπήσει την προστασία των λοιπών συνεταίρων με τη διατήρηση της συνέχειας της επιχείρησης, καθιερώνοντας μια μορφή «ποινικής ρήτρας» κατά του εταίρου ομόρρυθμης εταιρείας, ο οποίος δεν εκπληρώνει προσηκόντως τα εταιρικά του καθήκοντα.

Β. Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΡΥΘΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟ Ν.4072/2012

Πριν το Ν. 4072/2012, το ζήτημα της ακούσιας εξόδου του εταίρου από την ομόρρυθμη εταιρεία, ρυθμίζονταν βάσει του Άρθρου 771 ΑΚ, το οποίο εφαρμόζονταν αναλογικά, ελλείψει αντίστοιχης διάταξης στα Άρθρα 19 επόμενα του Εμπορικού Νόμου.¹ Η διάταξη 771 ΑΚ αποτελεί χαρακτηριστική εκδήλωση της αρχής ότι οι διαρκείς ενοχικές σχέσεις προσωπικού χαρακτήρα μπορούν να λυθούν πρόωρα με καταγγελία, εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος². Σύμφωνα λοιπόν με τη διάταξη ΑΚ 771 *«Αν υπάρχει σπουδαίος λόγος για να καταγγελθεί η εταιρεία, ο οποίος αφορά παράβαση των υποχρεώσεων εταίρου, το δικαστήριο μπορεί, με αίτηση όλων των λοιπών εταίρων, να αποκλείσει από την εταιρεία τον υπαίτιο. Αφότου επιδοθεί η τελεσίδικη απόφαση, η εταιρεία συνεχίζεται μεταξύ των λοιπών εταίρων»*.

Για την εφαρμογή της υπό κρίση διάταξης, βασική προϋπόθεση ήταν καταρχήν η ύπαρξη ομόρρυθμης εταιρείας, στην οποία συμμετέχουν τουλάχιστον δύο ή περισσότερα μέλη³. Ο Ν.4072/2012 δεν επέφερε σημαντικές αλλαγές ως προς τα χαρακτηριστικά και τις προϋποθέσεις σύστασης της ομόρρυθμης εταιρείας, συνεπώς γι' αυτήν ισχύει η ανάλυση που γίνεται κατωτέρω στο κεφάλαιο Γ.2.ι. κατά την εξέταση των προϋποθέσεων που θέτει το ισχύον νομοθετικό καθεστώς. Δέον να επισημανθεί ωστόσο, ότι η έννοια της εταιρείας στο Άρθρο ΑΚ 771 αφορούσε αποκλειστικά την ομόρρυθμη εταιρεία, η οποία βρισκονταν στο στάδιο της παραγωγικής λειτουργίας της, τόσο κατά τον χρόνο κατάθεσης της αίτησης αποκλεισμού όσο και κατά τον χρόνο συζήτησής της.⁴ Η προϋπόθεση του ενεργού της εταιρείας υποστηρίζονταν με την αιτιολογία ότι ο θεσμός του αποκλεισμού του εταίρου αποτελούσε υποκατάστατο της λύσης της εταιρείας, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να τύχει εφαρμογής κατά το στάδιο της εκκαθάρισης, κατά το οποίο η λειτουργία της

¹ Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, Λύση ομόρρυθμης εταιρείας και έξοδος εταίρου κατά τον Ν. 4072/2012, Αρμενόπουλος σ.199, 203

² Γεωργακόπουλου, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου τομ.2, τευχ.2 – Οι εμπορικές πράξεις, συμβάσεις, Α. εμπορευματικές, Αθήνα, 1989, Σ. Σουφλερού εις Δικ.ΕΠΕ, Αθήνα 1994, άρθρο 33, αρ.42 και 63

³ Νικόλαος Κ. Ρόκας, Το δίκαιο των προσωπικών εταιριών, Τόμος πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2001, σ.395

⁴ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, Δ' Έκδοση (Αναθεωρημένη με βάση ιδίως τους νόμους 4601/2019 και 4635/2019), 2020, Εκδόσεις Σάκκουλα, σ.131

εταιρείας είχε παύσει και ουσιαστικά αυτό που απέμενε ήταν η ενοχική σχέση μεταξύ των εταίρων⁵.

Ο νομοθέτης ως περαιτέρω προϋπόθεση για τον αποκλεισμό εταίρου, επέλεξε την αόριστη νομική έννοια της συνδρομής σπουδαίου λόγου, την οποία εξειδίκευσε μερικώς, ορίζοντας ότι ο σπουδαίος λόγος πρέπει να αφορά την παραβίαση υποχρεώσεων του εταίρου, αποκλείοντας κατά συνέπεια γεγονότα αντικειμενικώς ενεργούντα, όπως για παράδειγμα την δυσχερή οικονομική κατάσταση της εταιρείας⁶. Υπό μια ευρεία ερμηνεία μάλιστα, νομολογιακά έχει υποστηριχτεί ότι αρκεί και η παράβαση περισσότερων επουσιωδών εταιρικών υποχρεώσεων, εφόσον οι παραβιάσεις αυτές καθιστούν αφόρητη τη συνέχιση της συνεργασίας με τους λοιπούς συνεταίρους.⁷

Ως παράβαση των υποχρεώσεων λογίζονταν η μη προσήκουσα εκπλήρωση των εταιρικών υποχρεώσεων, οι οποίες προέκυπταν είτε από το καταστατικό της εταιρείας είτε από τον ίδιο το νόμο (λ.χ. διενέργεια πράξεων αντίθετων προς το σκοπό της εταιρείας, μη καταβολή εταιρικής εισφοράς, παραβίαση εταιρικής πίστεως, κ.α.)⁸ Σε αντίθεση με το ισχύον νομοθετικό καθεστώς για την διαπίστωση της συνδρομής του σπουδαίου λόγου εξετάζονταν και η υπαιτιότητα του υπερήμερου εταίρου, η οποία διαπιστώνονταν όταν στο πρόσωπό του συνέτρεχε οποιαδήποτε μορφή δόλου ή αμέλειας.⁹

⁵ Π. Κορνηλάκης, Ειδικό ενοχικό δίκαιο, 3η έκδ., 2023, § 150, σ. 1213, αρ. 77 και Ι. Κατράς, Αγωγές Αιτήσεις και Ενστάσεις Ενοχικού Δικαίου Αστικού Κώδικα, 2018, § 48, σ. 958, Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.395, βλέπε όμως και αντίθετη άποψη Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 4 (2005) ΑΠ 585/2004 (Α΄ Πολιτικού Τμήματος)- σχόλιο Κ. Παμπούκης σύμφωνα με την οποία: «εφαρμόζεται και στις δύο φάσεις της εταιρικής ζωής, δηλαδή, τόσο κατά τη διάρκεια της παραγωγικής λειτουργίας της εταιρείας, όσο και μετά τη λύση αυτής, κατά το στάδιο της εκκαθάρισης, αφού και κατά το τελευταίο αυτό στάδιο, το οποίο συνήθως είναι μακροχρόνιο, συνεχίζεται η εταιρεία, πρακτικές δε ανάγκες επιβάλλουν την ύπαρξη δυνατότητας αποκλεισμού του εταίρου εκείνου, ο οποίος παρεμποδίζει το έργο της εκκαθάρισης ή επιβραδύνει αδικαιολόγητα την πρόοδο των εργασιών της, βλάπτει την εμπορική αξιοπιστία των συνεταίρων του, δυσχεραίνει τη μεταβίβαση της εταιρικής επιχείρησης, αντιτίθεται κακόπιστα στην τυχόν σχεδιαζόμενη από τους λοιπούς εταίρους αναβίωση της υπό εκκαθάριση εταιρείας κλπ. Περαιτέρω δε, ο περιορισμός της εφαρμογής της παραπάνω διάταξης μόνο στις μη λυθείσες εταιρείες δεν συνάγεται ούτε από τη διατύπωση ούτε από το σκοπό της.»

⁶Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, Ο αποκλεισμός εταίρου εμπορικής προσωπικής εταιρείας, Βιβλιοθήκη Εμπορικού και Ναυτικού Δικαίου 1972, σ.52.

⁷Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.136.

⁸ Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, ο.π., σ.53

⁹ Ι. Σπυριδάκης, Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, 2023, σ. 736 και αναφορικά με το ισχύον νομοθετικό καθεστώς βλ. ΜΠρΘεσ 25229/2013 σύμφωνα με την οποία «(...)ο νέος νόμος δεν αξιώνει υπαιτιότητα του υπό αποκλεισμού εταίρου κατά την παραβίαση των υποχρεώσεών του. Ο αποκλεισμός του εταίρου συνεπώς, μπορεί να διαταχθεί από το δικαστήριο αν αυτό κρίνει ότι συντρέχει σπουδαίος λόγος, χωρίς όμως να απαιτείται και υπαιτιότητα του εν λόγω εταίρου στη συνδρομή του ως άνω σπουδαίου λόγου. (...)»

Προκειμένου να περιορίσει σε μεγαλύτερο βαθμό τη γενική αυτή ρήτρα του σπουδαίου λόγου, της οποίας η εξειδίκευση πραγματοποιούνταν από τα δικαστήρια ανά περίπτωση, ο νομοθέτης στη διάταξη του ΑΚ 771, αποτύπωσε ότι δεν αρκεί η ύπαρξη οποιουδήποτε σπουδαίου λόγου αναγόμενου στην παράβαση υποχρεώσεων του εταίρου, θα έπρεπε η παράβαση αυτή να υφίσταται σε τέτοιο βαθμό, ώστε να συνιστά παράλληλα, λόγο καταγγελίας της εταιρείας¹⁰. Ως εκ τούτου, καθίσταται σαφές ότι εν προκειμένω υπήρχε σιωπηρή παραπομπή στο Άρθρο 766 του Αστικού Κώδικα σύμφωνα με το οποίο: *«Η εταιρεία που έχει συσταθεί για ορισμένο χρόνο λύνεται με καταγγελία πριν περάσει ο χρόνος αυτός, αν υπάρχει σπουδαίος λόγος. Αντίθετη συμφωνία, που περιορίζει με προθεσμία ή με άλλον τρόπο το δικαίωμα αυτό της καταγγελίας, είναι άκυρη.»* Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι η σιωπηρή παραπομπή στο ΑΚ 771 δεν εξομοιώνει την έννοια του σπουδαίου λόγου στις δύο υπό ανάλυση διατάξεις και τούτο διότι στην περίπτωση της λύσεως ως σπουδαίος λόγος μπορούσαν να χαρακτηριστούν και αντικειμενικά περιστατικά, εν αντιθέσει με την χρήση της ίδιας έννοιας στην διάταξη περί αποκλεισμού εταίρου, όπου ο σπουδαίος λόγος αφορούσε την υπαίτια παράβαση εταιρικών υποχρεώσεων του ίδιου του εταίρου, η οποία καθιστούσε αφόρητη για τους υπόλοιπους εταίρους τη συνέχιση της συνεργασίας τους.¹¹

Πριν την κατάθεση αγωγής στο αρμόδιο δικαστήριο, απαιτούνταν η σύμφωνη γνώμη όλων των υπολοίπων εταίρων, προκειμένου να διαπιστωθεί ότι τα συμφέροντα τους συμπορεύονται, η οποία πρακτικά εκφραζόταν δια της ψήφου και της λήψης απόφασης επί του ζητήματος αποκλεισμού¹².

Τέλος, για να επέλθει ο αποκλεισμός του εταίρου κατά το ΑΚ 771 απαιτούνταν τελεσίδικη απόφαση, η οποία εκδίδονταν έπειτα από την κατάθεση διαπλαστικής αγωγής από το σύνολο των εταίρων (πλην του αποκλεισμένου)¹³. Η αγωγή υπό το προισχύνον νομοθετικό καθεστώς, λόγω έλλειψης χρηματικού αντικειμένου της διαφοράς, κατατίθονταν στο Πολυμελές Πρωτοδικείο, του τόπου όπου είχε την έδρα της η εταιρεία καθόσον αφορούσε διαφορά από εταιρική σχέση¹⁴. Ενεργητικά νομιμοποιούμενοι, ήταν άπαντες οι εταίροι και όχι η εταιρεία ως νομικό πρόσωπο, οι

¹⁰ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.395

¹¹ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.395 και Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π., σ.204

¹² Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, ο.π., σ.70

¹³ Ν. Ρόκας, Εμπορικές εταιρίες, 8η έκδ., 2018, § 13, σ. 93, αρ. 20

¹⁴ Ι. Κατράς, ο.π., σ. 958

οποίοι συνδέονταν με δεσμό αναγκαστικής ομοδικίας¹⁵. Στην περίπτωση που κάποιος από τους εταίρους πρόβαλε αδικαιολόγητη άρνηση να συμπράξει στην κατάθεση της αγωγής, οι υπόλοιποι συνέταιροι διατηρούσαν το δικαίωμα αποζημίωσης, ενώ περαιτέρω στοιχειοθετούνταν και λόγος αποκλεισμού του υποβάλλοντος αδικαιολογήτως την άρνηση εταίρου.¹⁶ Παθητικά νομιμοποιούμενος στη δίκη αποκλεισμού ήταν ο εταίρος, ο οποίος βάση της απόφασης των λοιπών συνεταίρων, που λαμβάνονταν ομοφώνως δια ψηφοφορίας, θεωρούνταν ότι υπέπεσε σε παράβαση των εταιρικών του υποχρεώσεων¹⁷.

Ως προς το χρόνο κατάθεσης της αγωγής, ο νόμος δεν προέβλεπε αποσβεστική προθεσμία, πλην όμως η άπρακτη παρέλευση μεγάλου χρονικού διαστήματος από τότε που έγινε γνωστός ο λόγος του αποκλεισμού, ενείχε τον κίνδυνο να ερμηνευτεί ως σιωπηρή παραίτηση από την άσκηση του διαπλαστικού δικαιώματος¹⁸.

Η απόφαση που εκδίδονταν από το αρμόδιο δικαστήριο είχε διαπλαστικό χαρακτήρα, με αρνητικό περιεχόμενο καθώς με αυτή καταργούνταν η έννομη σχέση.¹⁹ Σημειωτέον ότι η δικαστική απόφαση, όπως προκύπτει από το γράμμα της διάταξης, δεν επέφερε από την έκδοση της, τον αποκλεισμό του εταίρου, αλλά απαιτούνταν παράλληλα η επίδοση τελεσιδικής απόφασης στον αποκλειόμενο εταίρο, έπειτα από την άσκηση ενδίκου μέσου ή την άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας τελεσιδικίας.

Οι συνέπειες του αποκλεισμού του εταίρου, ομοιάζουν σε μεγάλο βαθμό με αυτές που προβλέπει το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, το οποίο αποβλέπει στην αρχή της διατήρησης της επιχείρησης, που διαπνέει το ελληνικό δίκαιο των εμπορικών εταιριών. Μένοντας πιστός στην εν λόγω αρχή, ο νομοθέτης πρόταξε την συνέχεια των εργασιών της εταιρείας, με το ίδιο περιεχόμενο αναγνωρίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετούνται καλύτερα οι ανάγκες των συναλλαγών. Ως αποτέλεσμα του αποκλεισμού καταλύονταν η εταιρική σχέση του ομόρρυθμου εταίρου με το νομικό πρόσωπο, το οποίο συνέχιζε τη λειτουργία του διατηρώντας αναλλοίωτη την ταυτότητα του μεταξύ των λοιπών εταίρων (ΑΚ 771). Ο εξερχόμενος εταίρος είχε το δικαίωμα να λάβει αντούσια τα πράγματα που εισέφερε κατά τη χρήση και την αναλογία του

¹⁵Βλ. όμως και αντίθετη άποψη Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.397 σύμφωνα με την οποία «με αναλογική εφαρμογή του ά.33 παρ. 3 ν.3190/55, θα έπρεπε να γίνει δεκτή η ενεργητική νομιμοποίηση της ίδιας της ομόρρυθμης εταιρείας, όπως εκπροσωπείται νόμιμα από το διαχειριστή της, στη δίκη για τον αποκλεισμό εταίρου εφόσον έχει προηγηθεί και αναφέρεται στη σχετική αγωγή η σύμφωνη απόφαση των υπόλοιπων εταίρων».

¹⁶ Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, ο.π., σ.76,77

¹⁷ Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, ο.π., σ.81,84

¹⁸ Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, ο.π., σ.68 και Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.397

¹⁹ Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, ο.π., σ.91

κατόπιν εξόφλησης χρεών και απόδοσης εισφορών (ΑΚ 780 §§ 1 και 2 και 782).²⁰ Παράλληλα, τα προσωπικά δικαιώματα που απορρέουν από την εταιρική του ιδιότητα αποσβήνονταν και στη θέση των περιουσιακών του δικαιωμάτων υπεισέρχονταν η αξίωσή του για την είσπραξη της πραγματικής αξίας της εταιρικής του μερίδας, η οποία έπειτα από την έξοδό του προσαύξανε αναλογικά τις μερίδες των υπολοίπων εταίρων.²¹

Ωστόσο, ειδικά στη διμελή ομόρρυθμη εταιρεία, ο αποκλεισμός εταίρου, ελλείπει σχετικής νομοθετικής ρύθμισης, είχε ως αποτέλεσμα την λύση εταιρείας καθόσον προϋπόθεση εκ του νόμου για σύσταση ομόρρυθμης εταιρείας αποτελούσε η «σύμπραξις δύο ή πλειόνων ατόμων.»

Γ. Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΡΥΘΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΥΠΟ ΤΟ Ν.4072/2012

Η αδήριτη αναγκαιότητα αναπροσαρμογής των εταιρειών στα συνεχώς μεταβαλλόμενα οικονομικά δεδομένα ώθησε το νομοθέτη στη συστηματικότερη τυποποίηση του δικαίου των εμπορικών εταιρειών και συγκεκριμένα των ομόρρυθμων, οι οποίες παρά το γεγονός ότι αποτελούν τον παλαιότερο τύπο προσωπικών εταιρειών, εξακολουθούν μέχρι και σήμερα να έχουν έντονη παρουσία στις εγχώριες οικονομικές συναλλαγές.²² Υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, ο αποκλεισμός του ομόρρυθμου εταίρου τόσο στις ορισμένου χρόνου όσο και στις αορίστου χρόνου ομόρρυθμες εταιρείες, ρυθμίζεται από το Άρθρο 263 Ν.4072/2012, σύμφωνα με το οποίο: «*Αν συντρέχει στο πρόσωπο ενός εταίρου περιστατικό που θα δικαιολογούσε τη λύση της εταιρείας σύμφωνα με την περίπτωση δ' της παραγράφου 1 του άρθρου 259, το μονομελές πρωτοδικείο μπορεί, ύστερα από αίτηση των λοιπών εταίρων, η οποία εκδικάζεται κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, αντί της λύσης της εταιρείας, να διατάξει τον αποκλεισμό του εταίρου.*»

Γ1. Ο χαρακτήρας της ρύθμισης

Πρόκειται για κανόνα ενδοτικού δικαίου με αποτέλεσμα να είναι επιτρεπτή η παρέκκλιση της ιδιωτικής βούλησης κατόπιν θέσπισης σχετικής πρόβλεψης στο

²⁰ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π., σ.134

²¹ Π. Κορνηλάκης, ο.π., σ. 1214

²² Γεώργιος Τριανταφυλλάκης, Εφαρμογές εμπορικού δικαίου, 2^η Έκδοση Νομική Βιβλιοθήκη, σ.349

καταστατικό, σύμφωνα με την οποία αντί του αποκλεισμού εταίρου λόγω ύπαρξης σπουδαίου λόγου, να προβλέπεται καταρχήν η λύση της εταιρείας δια μονομερούς καταγγελίας, είτε πρόκειται για ορισμένου είτε πρόκειται για αορίστου χρόνου ομόρρυθμη εταιρεία ή ακόμα και να μην απαιτείται καθόλου η συνδρομή της προϋπόθεσης του σπουδαίου λόγου²³. Άλλα παραδείγματα παρέκκλισης της ιδιωτικής βούλησης από την νομοθετική διάταξη, είναι η λήψη απόφασης περί αποκλεισμού με απλή πλειοψηφία και όχι ομοφωνία, η απαγόρευση αποκλεισμού εταίρου ή η περιοριστική καταγραφή των γεγονότων που συνιστούν σπουδαίο λόγο, κ.α.²⁴

Ορθά ο νομοθέτης απέφυγε να προσδώσει στη διάταξη αναγκαστικό χαρακτήρα και να αφήσει περιθώρια στην ιδιωτική πρωτοβουλία των μερών, καθώς ρυθμίζει αποκλειστικά και μόνο τις εσωτερικές σχέσεις των εταίρων, χωρίς να τίθενται σε επισφάλεια δικαιώματα τρίτων²⁵. Σε κάθε περίπτωση όμως η ιδιωτική βούληση, τελεί υπό τον περιορισμό των αρχών της αναλογικότητας, των χρηστών ηθών και της ίσης μεταχείρισης των εταίρων, οι οποίες θέτουν εμπειρικά όρια στην ελευθερία διαμόρφωσης του δικαιώματος αποκλεισμού.²⁶ Έτσι ανίσχυρες πρέπει να θεωρηθούν καταστατικές ρήτρες που παρέχουν το δικαίωμα αποκλεισμού εταίρου κατόπιν μονομερούς καταγγελίας συνεταίρου του, ή ο αποκλεισμός εταίρου χωρίς την έκδοση δικαστικής απόφασης (αυτόματος αποκλεισμός). Προκειμένου να μην υποπέσουν σε ακυρότητα καταστατικές ρυθμίσεις, που αποκλίνουν από τη νομοθετική ρύθμιση, ως αντιβαίνουσες στα χρηστά ήθη, κρίνεται σκόπιμο, οι εταίροι να προβαίνουν σε λεπτομερή καταγραφή τους στην εταιρική σύμβαση.

Γ.2 Προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης

Οι προϋποθέσεις που προβλέπονται στο Άρθρο 263 του Ν.4072/2012 για τον αποκλεισμό του εταίρου είναι οι ακόλουθες:

i. Ύπαρξη ομόρρυθμης εταιρείας

Για τη σύσταση της ομόρρυθμης εταιρείας απαιτείται καταρχήν η κατάρτιση εταιρικής σύμβασης, η οποία έχει χαρακτήρα ενοχικό, εφόσον δύο ή περισσότερα

²³ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, Το Νέο Δίκαιο της Ομόρρυθμης & Ετερόρρυθμης Εταιρείας- Νομοθετικά και ερμηνευτικά προβλήματα της αναθεώρησης με το Ν. 4072/12, Νομική Βιβλιοθήκη, σ.61

²⁴ Γ. Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, Η δικαστική λύση της Ομόρρυθμης Εταιρείας, 2014, σ. 64-67

²⁵ Β. Αντωνόπουλος, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, 5η έκδ., 2016, § 20, σ. 121, αρ. 14

²⁶ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π.,σ.174 και Γ. Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, ο.π, σ.67

φυσικά ή νομικά πρόσωπα, αναλαμβάνουν την υποχρέωση της επιδίωξης κοινού σκοπού με κοινές εισφορές²⁷. Απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου να συμβληθούν φυσικά πρόσωπα στην εταιρική σύμβαση, είναι η ύπαρξη δικαιοπρακτικής ικανότητας, διαφορετικά η συμμετοχή προσώπου ανίκανου προς δικαιοπραξία θεωρείται αναδρομικά άκυρη χωρίς αυτό να θίγει επουδενί τη λειτουργία της εταιρείας, η οποία συνεχίζεται αδιάκοπα.²⁸ Δεν αποκλείεται βέβαια και η λύση της εταιρείας έπειτα από αίτηση οποιουδήποτε δικαιολογεί έννομο συμφέρον, με την επίκληση σπουδαίου λόγου. Δέον να σημειωθεί ότι σε αντίθεση με το προϊσχύον νομοθετικό καθεστώς, η έννοια της εταιρείας στην διάταξη περί ακούσιας εξόδου εταίρου, εφαρμόζεται τόσο στην εταιρεία που βρίσκεται σε παραγωγική λειτουργία, όσο και στην εταιρεία υπό εκκαθάριση, καθόσον δεν πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι πρόκειται για μια διαδικασία που διαρκεί επί μακρόν και δεν αποκλείεται η γένεση παρελκυστικών συμπεριφορών (λ.χ. παρεμπόδιση έργου εκκαθάρισης, επιβράδυνση προόδου εργασιών, κακόπιστη εναντίωση στην αναβίωση της επιχείρησης).²⁹

Σημειωτέον ότι ο ανίκανος προς δικαιοπραξία δεν αποκτά εμπορική ιδιότητα, καθώς η συμμετοχή του λογίζεται εξ αρχής άκυρη και ως εκ τούτου δεν υπέχει και ευθύνη έναντι των λοιπών συνεταίρων του για τις εταιρικές υποχρεώσεις που τυχόν ανακύψουν κατά το χρόνο συμμετοχής του ή ακόμα και έπειτα από την αποχώρησή του από την εταιρεία.³⁰

Αναφορικά με τη συμμετοχή νομικών προσώπων, ο μοναδικός περιορισμός που τίθεται, έχει τη ρίζα του στην ίδια τη φύση της ομόρρυθμης εταιρείας, η οποία είναι εμπορική κατά το ουσιαστικό κριτήριο και ως εκ τούτου, η ίδρυσή της είναι άμεσα συνυφασμένη με την άσκηση αντικειμενικά εμπορικών πράξεων. Σωματεία, ιδρύματα και άλλα εταιρικά μορφώματα που υπολείπονται εμπορικού χαρακτήρα δεν δύνανται να αποκτήσουν την ιδιότητα του ομόρρυθμου εταίρου.³¹

Ειδικά για τον τύπο της εταιρικής συμβάσεως, ο Ν.4072/2012 καθώς και τα Άρθρα ΑΚ 741 επ. περί αστικών εταιριών, που εφαρμόζονται συμπληρωματικά, απαριθμούν ορισμένα ουσιώδη στοιχεία, τα οποία αποτελούν το ελάχιστο περιεχόμενό

²⁷ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π.,σ.53.

²⁸ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π.,σ.34

²⁹ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ .395

³⁰ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές & Κεφαλαιουχικές Εταιρίες-Εταιρικοί Μετασχηματισμοί, 3^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σ.75.

³¹ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π.,σ.34, 35.

της. Μεταξύ αυτών είναι η επωνυμία, τα ονόματα και η διεύθυνση κατοικίας των εταίρων, η έδρα, ο σκοπός και η εκπροσώπηση.³²

Η υπογραφή της εταιρικής σύμβασης δεν αρκεί για την απόκτηση νομικής προσωπικότητας. Η γενική αρχή της τήρησης δημοσιότητας που ισχύει για τα νομικά πρόσωπα, εφαρμόζεται απαράλλακτα και στην ομόρρυθμη εταιρεία, όπου απαιτείται η καταχώρηση της στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο (Γ.Ε.ΜΗ.). Η δημοσιότητά στόχο έχει την προστασία των τρίτων συναλλασσόμενων, καθώς με τον τρόπο αυτό αποκλείονται οι περιπτώσεις απάτης, εικονικότητας, πλαστοπροσωπίας και πλαστογραφίας, επιτυγχάνεται ο έλεγχος της τυπικής και ουσιαστικής νομιμότητας της εταιρικής σύμβασης, ενώ παράλληλα διευκολύνεται και ο έλεγχος της φορολογητέας ύλης από τον κρατικό μηχανισμό.³³ Από την πλήρωση και του όρου της δημοσιότητας, η ομόρρυθμη εταιρεία αποκτά νομική προσωπικότητα και γίνεται ο κατεξοχήν φορέας των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων των μελών της, νομιμοποιούμενη να ενάγει και να ενάγεται για ζητήματα που τους αφορούν και σχετίζονται με τον εταιρικό της βίο.³⁴

ii. Εφαρμογή του αποκλεισμού εταίρου στις ελαττωματικές εταιρείες

Στην περίπτωση που η ομόρρυθμη εταιρεία δεν έχει τηρήσει τις προβλεπόμενες από το νόμο διατυπώσεις δημοσιότητας ή την προϋπόθεση κατάρτισης εταιρικής σύμβασης ή γενικότερα η σύστασή της είναι ελαττωματική για άλλους λόγους (αντίθεση καταστατικού σκοπού στο νόμο ή στα χρηστά ήθη, εικονικότητα, κ.α.), λογίζεται καταρχήν άκυρη ως ομόρρυθμη εταιρεία αλλά έγκυρη ως αστική εταιρεία, στην οποία εφαρμόζονται οι διατάξεις ΑΚ741 επ.³⁵ Από τη στιγμή όμως που θα ασκήσει εμπορική δραστηριότητα (ακόμα και προπαρασκευαστικές της εμπορίας πράξεις), κατά πλάσμα δικαίου θεωρείται έγκυρη για χάρη της προστασίας των συναλλαγών και διαθέτει τόσο ικανότητα δικαίου όσο και πτωχευτική ικανότητα, εφαρμοζόμενων αναλογικά των διατάξεων του Ν.4072/2012 περί ομόρρυθμων

³² Β. Αντωνόπουλος, ο.π.,σ. 77

³³ Ιωάννης Κ. Ρόκας, Εταιρείες Εισαγωγή στο Δίκαιο των Εταιριών του Εμπορικού Δικαίου, 6^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019 σ.43 επ. και Σ. Ψυχομάνης, Οι επελθούσες με το Ν. 4072/2012 αλλαγές στο Δίκαιο των Προσωπικών Εταιριών, 2012, σ. 5

³⁴ Γεώργιος Τριανταφυλλάκης, ο.π., σ.353

³⁵ Ιωάννης Κ. Ρόκας, ο.π., σ.44, 45.

εταιριών³⁶. Ο λόγος γίνεται για την «ανώμαλη», «αδημοσίευτη» ή κατά άλλη διατύπωση «de facto» ομόρρυθμη εταιρεία. Από το γράμμα της διάταξης 251 παρ.3 Ν.4072/2012 κατά την οποία: «*Αν η εταιρεία αρχίσει την εμπορική της δραστηριότητα πριν από την καταχώριση στο Γ.Ε.ΜΗ., οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου εφαρμόζονται αναλόγως και ως προς αυτήν. Η μη καταχωρισθείσα στο Γ.Ε.ΜΗ. εταιρεία, η οποία ασκεί εμπορική δραστηριότητα, έχει ικανότητα δικαίου και πτωχευτική ικανότητα.*», δεν καταλείπεται καμία αμφιβολία ότι η ρύθμιση περί αναγκαστικής εξόδου ομόρρυθμου εταίρου εφαρμόζεται και στις de facto ομόρρυθμες εταιρείες.

Στις ελαττωματικές αυτές εταιρείες, η εταιρική σύμβαση αντιμετωπίζεται ως έγκυρη, με αποτέλεσμα η σύσταση της εταιρείας να θεωρείται συντελεσθείσα, ενώ η ελαττωματικότητά της μπορεί να προταθεί από όποιον δικαιολογεί έννομο συμφέρον ως λόγος λύσης της κατά το Άρθρο 259 παρ.1δ' του Ν.4072/2012³⁷. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης, στηρίζονται στο επιχείρημα ότι αφενός με αυτόν τον τρόπο δεν θίγονται οι πράξεις που ενήργησε η εταιρεία κατά το χρόνο λειτουργίας της, αφετέρου διατηρείται η απεριόριστη, εις ολόκληρο και αλληλέγγυα ευθύνη των εταίρων για τα εταιρικά χρέη.³⁸

Κατά την άποψη της γράφουσας, η απόδοση από το νομοθέτη στην εν δυνάμει αυτή ομόρρυθμη εταιρεία νομικής προσωπικότητας και πτωχευτικής ικανότητας, ερειδόμενη στη διάταξη 251 παρ.3 Ν.4072/2012, έρχεται σε κατάφορη αντίφαση με την αρχή του κλειστού αριθμού των εμπορικών εταιριών, σύμφωνα με την οποία οι εμπορικές εταιρείες είναι μόνο αυτές που καθορίζονται εκ του νόμου. Δεν είναι επιτρεπτή συνεπώς η κατασκευή νέων εταιρικών μορφωμάτων, που συνδυάζουν χαρακτηριστικά πλειόνων εταιρικών τύπων και η δημιουργία νέων εταιρικών μορφών, κατά τη βούληση των συμβαλλομένων. Δικαιολογητικός λόγος διατήρησης της εν λόγω αρχής και υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς είναι η υπαγωγή των φυσικών ή νομικών προσώπων που συμμετέχουν στο εταιρικό μόρφωμα, στις συνέπειες που επιφέρει ο συγκεκριμένος ανά περίπτωση εταιρικός τύπος που έχουν επιλέξει. Πρόκειται για μια αρχή που συμπορεύεται με την αρχή της ασφάλειας δικαίου και προστατεύει τα δικαιώματα τρίτων συναλλασσόμενων με την εταιρεία. Ως εκ τούτου,

³⁶ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π.,σ.80, βλ. όμως και αντίθετη άποψη Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π., σ.95, σύμφωνα με την οποία « (...)η εταιρεία που ασκεί εμπορική δραστηριότητα και δεν έχει καταχωρισθεί στο Γ.Ε.ΜΗ, είναι ανυπόστατη ως αυτόνομο υποκείμενο δικαίου, άρα δεν αποκτά νομική προσωπικότητα αλλά μόνο ενάγει και ενάγεται ως ένωση προσώπων, δηλαδή έχει μόνο δικονομική αυτοτέλεια.»

³⁷ Σ. Ψυχομάνης, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2η έκδ., 2017, σ. 81, αρ. 268

³⁸ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., 76

η διάταξη του Άρθρου 251 παρ.3 Ν.4072/2012, προκαλεί σύγχυση αφενός διότι όπως προελέχθει έρχεται σε κατάφωρη αντίθεση την παρ.1 του ίδιου Άρθρου, η οποία θέτει ως προϋπόθεση σύστασης των ομόρρυθμων εταιρειών την τήρηση του τύπου της εταιρικής συμβάσεως και της δημοσίευσης της στο Γ.Ε.ΜΗ (η οποία έχει συστατικό χαρακτήρα και είναι αυτή που προσδίδει στην εταιρεία νομική προσωπικότητα), αφετέρου διότι θέτει σε επισφάλεια τις εμπορικές συναλλαγές καθόσον δημιουργεί εταιρικά μορφώματα δύο ταχυτήτων, τα οποία την ίδια στιγμή, ανάλογα με το εάν έχουν ασκήσει εμπορική δραστηριότητα ή όχι, μπορούν να εκληφθούν είτε ως αστικές είτε ως ομόρρυθμες εταιρείες.

Θα πρέπει συνεπώς, κατά τη διάγνωση ενός τέτοιου "ελαττωματικού" εταιρικού μορφώματος και την υπαγωγή του αποκλεισμού του ομόρρυθμου εταίρου στις νομοθετικές διατάξεις της αστικής ή της ομόρρυθμης εταιρείας αντίστοιχα, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθώς μεταβάλλει τα αποτελέσματα του αποκλεισμού και ιδίως τα όρια της ευθύνης του εξερχόμενου εταίρου για τα εταιρικά χρέη που ανακύπτουν μετά την έξοδό του, να καθίστανται διακριτά τα βασικά χαρακτηριστικά τουλάχιστον ενός εταιρικού τύπου, ο οποίος υπερέχει, ενώ σε κάθε περίπτωση οι θεμελιώδεις εταιρικές αρχές αλλά και η ασφάλεια των συναλλαγών, θα πρέπει να σταθμίζονται με τη διευκόλυνση και διατήρηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.³⁹

iii. Αποκλεισμός εταίρου στη διμελή ομόρρυθμη εταιρεία

Αντικείμενο προβληματικής υπό το προγενέστερο δίκαιο αποτέλεσε το κατά πόσο είναι εφικτός ο αποκλεισμός ομόρρυθμου εταίρου στις διμελείς ομόρρυθμες εταιρείες, στις οποίες εφαρμόζονταν η διάταξη 771ΑΚ. Ομόφωνα η νομολογία και η θεωρία, τάσσονταν αρνητικά ως προς το ενδεχόμενο αποκλεισμού εταίρου στις διμελείς εταιρείες, δεδομένου ότι ο νόμος δεν προέβλεπε την ύπαρξη μονοπρόσωπης ομόρρυθμης εταιρείας. Επιπροσθέτως, ακόμα και εάν ήθελε υποτεθεί ότι η ακούσια έξοδος εταίρου μπορούσε να εφαρμοστεί και στις διμελείς εταιρείες, η διάταξη περί αποκλεισμού δεν θα είχε πρακτικό αντίκρυσμα, καθόσον θα οδηγούσε απλώς στην αυτοδίκαιη λύση της εταιρείας (ως μονοπρόσωπης) έπειτα από την έκδοση της δικαστικής απόφασης, η οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί ταχύτερα και ευκολότερα

³⁹ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π.,σ.68

με ευθεία επίκληση της διάταξης περί συνδρομής σπουδαίου λόγου για τη λύση της και όχι τον αποκλεισμό εταίρου.⁴⁰

Μερίδα της επιστήμης, επικαλούμενη ότι ο κύριος θεσμός που εξυπηρετεί η ακούσια έξοδος του εταίρου, είναι ουσιαστικά η συνέχιση της παραγωγικής λειτουργίας της επιχείρησης και η διαφύλαξη των συμφερόντων του «αναίτιου» εταίρου, αντιτάχθηκε στην άποψη αυτή. Κύριο επιχείρημα υπήρξε το γεγονός ότι με την αδυναμία εφαρμογής της εν λόγω διάταξης στην διμελή εταιρεία, ο εταίρος που επιθυμεί τον αποκλεισμό του συνεταίρου του έχει ως μόνη δυνατότητα την καταγγελία, η οποία αυτόματα οδηγεί στη λύση και εκκαθάριση της εταιρείας και ως εκ τούτου στην βλάβη των συμφερόντων του εταίρου, στο πρόσωπο του οποίου δεν συντρέχει ο λόγος αποκλεισμού.⁴¹

Γίνεται συνεπώς αντιληπτό, ότι εν προκειμένου υπήρχε νομοθετικό κενό, για την κάλυψη του οποίου εξετάστηκαν από το νομοθέτη ως λύσεις: η συνέχεια της εταιρείας από τον εναπομείναντα εταίρο και η απόκτηση από αυτόν του συνόλου της εταιρικής περιουσίας με ειδική διαδοχή, η διατήρηση της εταιρείας ως μονοπρόσωπης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, εντός του οποίου όφειλε να εισέλθει νέο μέλος στην εταιρεία και η δικαστική λύση αυτής στην περίπτωση που περνούσε άπρακτη η πάροδος του χρονικού διαστήματος ή η καταγγελία της εταιρείας έπειτα από αίτηση οποιουδήποτε δικαιολογούσε έννομο συμφέρον.⁴²

Εν τέλει ο νομοθέτης με το Ν. 4072/2012 επέλεξε με έμμεσο τρόπο, δια του συνδυασμού των διατάξεων 267, 263, και 259 παρ.1δ του Ν.4072/2012 την αρχή της συνέχισης της οικονομικής μονάδας, παρέχοντας στον εναπομείναντα εταίρο, ένα ικανοποιητικό χρονικό περιθώριο, εντός του οποίου θα μπορούσε να προβεί στην αντικατάσταση του εξερχόμενου εταίρου και στην αποφυγή της λύσης της εταιρείας.

Αναλυτικότερα, η διάταξη του 267 Ν. 4072/2012 ορίζει ότι στην περίπτωση που εξέλθουν περισσότεροι εταίροι και παραμένει μόνο ένας, η εταιρεία λύνεται έπειτα από την πάροδο τεσσάρων μηνών, εάν στο χρονικό αυτό διάστημα, δεν δημοσιευτεί στο Γ.Ε.ΜΗ. η είσοδος νέου μέλους. Η προθεσμία του τετράμηνου εκκινεί από την δημοσίευση του αποκλεισμού του εταίρου στο Γ.Ε.ΜΗ, πλην όμως εάν ο αποκλεισμός για οποιοδήποτε λόγο δεν δημοσιευτεί εντός του χρονικού περιθωρίου

⁴⁰ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.612

⁴¹ Αγγελική Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός του εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες με αφορμή τις αποφάσεις του Αρείου Πάγου 37/2019 και 473/2029, ΕπισκΕΔ, 2019

⁴² Αγγελική Λαμπριανίδου, ο.π.

που παρέχει ο νόμος για την εξεύρεση νέου συνεταίρου στον εναπομείναντα εταίρο, η εταιρεία λύνεται αυτομάτως εκ του νόμου.⁴³

Από την πρώτη κιόλας ανάγνωση της διάταξης διαπιστώνεται ότι ο νομοθέτης προβαίνει σε ρύθμιση της διαχείρισης ενός αποτελέσματος (της παραμονής ενός μόνο εταίρου στην εταιρεία) αφήνοντας «εν λευκώ» τους πιθανούς λόγους αποχώρησης⁴⁴. Με αυτό τον τρόπο καταλείπονται ευρεία περιθώρια ερμηνείας της διάταξης, με αποτέλεσμα να συμπεριλαμβάνει τόσο την εκούσια όσο και την ακούσια έξοδο εταίρου από την εταιρεία (οικειοθελής αποχώρηση, αποχώρηση προκαλούμενη λόγω αποκλεισμού, αποχώρηση λόγω θανάτου, πρόκληση εξόδου από ατομικό δανειστή του εταίρου και ρευστοποίηση της αξίας της εταιρικής συμμετοχής του κ.α.)⁴⁵

Παρά την οριστική επίλυση του ζητήματος από το νομοθέτη και τη θέσπιση ρητής διάταξης, περί συνέχισης λειτουργίας μονομελούς ομόρρυθμης εταιρείας για ορισμένο διάστημα, εξακολούθησαν να διατυπώνονται επιφυλάξεις από μερίδα της νομολογίας,⁴⁶ η οποία εμμένοντας αδικαιολόγητα κατά την άποψη της γράφουσας στην αυστηρή γραμματική ερμηνεία της διάταξης περί αποκλεισμού, ο οποίος πραγματοποιείται έπειτα από αίτηση «λοιπών εταίρων», τάσσονταν υπέρ της λύσης της μονοπρόσωπης εταιρείας.⁴⁷ Στον αντίποδα του εν λόγω επιχειρήματος, διατυπώθηκε η άποψη ότι ο πληθυντικός χαρακτήρας εν προκειμένω χρησιμοποιήθηκε από τον νομοθέτη, λόγω του ότι κατά τη θέσπιση των διατάξεων του Ν.4072/2012, ο τελευταίος είχε ως πρότυπο την πολυπρόσωπη εταιρεία καθώς είναι αυτή που απαντάται συχνότερα στην πράξη.⁴⁸ Παράλληλα, η χρήση του πληθυντικού αριθμού υπονοεί την ομόφωνη απόφαση των λοιπών εταίρων, η οποία πρέπει να ληφθεί πριν την κατάθεση σχετικής αίτησης στο δικαστήριο, δεδομένου ότι η δικαστική απόφαση που θα εκδοθεί επί του ζητήματος είναι διαπλαστική και επιφέρει τροποποίηση της εταιρικής σύμβασης.⁴⁹

⁴³ Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π., σ.206

⁴⁴ Ισαάκ Απ. Γεροντίδης, Μονοπρόσωπη προσωπική εμπορική εταιρεία και ελευθερία δράσης των εταίρων, ΧρΙΔ ΙΓ/2013, σ.299

⁴⁵ Ισαάκ Απ. Γεροντίδης, ο.π., σ.299 και ΜΠρΑθ 2889/2018, ΜΠρΑθ 715/2022, ΜΕφΘεσ 170/2021, ΜονΕφΘεσ 2109/2019

⁴⁶ ΜονΕφΘεσ 387/2017, ΜονΕφΘεσ 1901/2018, ΜονΠρΘεσ 8421/2019, ΜονΕφΑθ 4977/2018

⁴⁷ Αγγελική Λαμπριανίδου, ο.π.

⁴⁸ Ισαάκ Απ. Γεροντίδης, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκΕΔ Δ 2014, σ.695

⁴⁹ Ισαάκ Απ. Γεροντίδης, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκΕΔ Δ 2014, σ.695

Επιχείρημα προς επίρρωση της μη εφαρμογής του αποκλεισμού εταίρου στις διμελείς εταιρείες, αποτέλεσε και το γεγονός ότι στην περίπτωση που δεν εισέλθει νέο μέλος εγκαίρως στην εταιρεία, η δικαστική απόφαση θα μπορούσε να ανατραπεί εύκολα οδηγώντας τελικά στη λύση της εταιρείας με πιο δύσκολο και χρονοβόρο τρόπο.⁵⁰ Στο ίδιο πνεύμα, διατυπώθηκε και η άποψη ότι στην αίτηση περί αποκλεισμού εταίρου ο ενάγων εταίρος, οφείλει να κάνει ειδική μνεία ότι θα προβεί στην ανεύρεση νέου συνεταίρου εντός του τιθέμενου χρονικά πλαισίου. Και το επιχείρημα αυτό εύκολα καταλύεται δεδομένου ότι δικαιολογητικός λόγος θέσπισης του Άρθρου 263 Ν.4072/2012, υπήρξε η αρχή της διατήρησης της επιχείρησης, η οποία εάν δεχτούμε ότι δεν βρίσκει εφαρμογή στη διμελή εταιρεία, η τελευταία οδηγείται άφευκτα σε οικονομικό μαρασμό ή σε δικαστική λύση⁵¹.

Συνεπώς, δεν καταλείπεται αμφιβολία, ότι ο θεσμός του αποκλεισμού εταίρου εφαρμόζεται τόσο στις πολυπρόσωπες όσο και στις διμελείς εταιρείες, και μάλιστα ειδικά για τις διμελείς, στην αίτηση περί αποκλεισμού δεν είναι υποχρεωτικό να γίνεται μνεία από τον ενάγοντα εταίρο αναφορικά με την πρόθεσή του για ανεύρεση νέου συνεταίρου εντός του χρονικού διαστήματος που ορίζει ο νόμος.⁵² Η προϋπόθεση αυτή δεν αποτελεί στοιχείο του πραγματικού των διατάξεων 263 και 267 Ν.4072/2012, ενώ περαιτέρω δεν έχει και πρακτικό αντίκρισμα καθώς εάν ήθελε υποθεθεί ότι πράγματι γίνονταν ρητή μνεία στο δικόγραφο της αγωγής περί πρόθεσης ανεύρεσης νέου συνεταίρου, εντός του τασσόμενου χρονικού διαστήματος, θα επρόκειτο για μελλοντικό και αβέβαιο γεγονός, το οποίο δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο πλήρους δικονομικής απόδειξης, η οποία απαιτείται στην διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας.⁵³

Από τη συνολική αξιολόγηση του ζητήματος, προκύπτει αναντίρρητα ότι μέλημα του νομοθέτη κατά τη θέσπιση του Ν.4072/2012 υπήρξε η κάλυψη του νομοθετικού κενού που δημιουργούνταν από την ανεπάρκεια του Αστικού Κώδικα να

⁵⁰ Αγγελική Λαμπριανίδου, ο.π.

⁵¹ Ισαάκ Απ. Γεροντίδη, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκΕΔΔ 2014., σ.695

⁵² Ισαάκ Απ. Γεροντίδη, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκΕΔΔ 2014, σ.696 και ΜΕφΘεσ 170/2021 σύμφωνα με την οποία «Εξάλλου, η διάταξη του άρθρου 263 του ν. 4072/2012, δεν θέτει ως στοιχείο του πραγματικού της αίτησης, τη ρητή μνεία της πρόθεσης ανεύρεσης νέου εταίρου για τη συνέχιση της εταιρείας (ΑΠ 473/2019 οπ, ΑΠ 207/2019 δημ. στη ΝΟΜΟΣ)»

⁵³ Ισαάκ Απ. Γεροντίδη, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκΕΔΔ 2014, σ.697

ρυθμίσει τη σύγχρονη λειτουργία των προσωπικών εταιριών. Αυτή ήταν που τον ώθησε στη συστηματικότερη κωδικοποίηση του δικαίου των ομόρρυθμων εταιρειών με γνώμονα τη βασικότερη αρχή που διαπνέει το σύνολο των ρυθμίσεων, αυτή της συνέχισης της επιχείρησης. Την αρχή αυτή εφάρμοσε μεταξύ άλλων και για τις διμελείς εταιρείες, με ρητή νομοθετική διάταξη, της οποίας η γραμματική και τελλολογική ερμηνεία δεν καταλείπει περιθώρια αμφιβολίας. Συνεπώς, η ερμηνεία του Άρθρου 267 Ν.4072/2012 οφείλει να γίνεται σε συνδυασμό με το σύμπλεγμα των λοιπών διατάξεων περί ομόρρυθμων εταιρειών και ιδίως αυτής του Άρθρου 281 παρ.1εδ'α, 263 και 259 παρ.1δ του Ν.4072/2012, λαμβανομένης πάντοτε υπόψη και της δικαιοπολιτικής στόχευσης του νέου δικαίου, η οποία δεν είναι άλλη από την πρόκληση της ακούσιας εξόδου του συνεταίρου στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει σπουδαίος λόγος και η αποτροπή της λύσης της εταιρείας.⁵⁴

iv. Η συνδρομή σπουδαίου λόγου

Ως προϋπόθεση του αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου, τίθεται από το νομοθέτη η ύπαρξη σπουδαίου λόγου, μιας αόριστης νομικής έννοιας, η εξειδίκευση της οποίας ανήκει στο δικαστή της ουσίας, η κρίση δε του τελευταίου υπόκειται στον αναιρετικό έλεγχο του Αρείου Πάγου.⁵⁵ Όπως και στο προισχόν νομοθετικό καθεστώς η αόριστη νομική έννοια εξειδικεύεται μερικώς δια της παραπομπής στο Άρθρο 259 παρ.1 εδ. δ' του Ν.4072/2012, το οποίο κάνει λόγο περί συνδρομής σπουδαίου λόγου ικανού να δικαιολογήσει τη λύση της εταιρείας. Η διάταξη αυτή οφείλει να ερμηνεύεται με κεντρικό άξονα τη γενική αρχή της διατήρησης της εμπορικής επιχείρησης ως έσχατο μέσο αντιμετώπισης, το οποίο χρησιμοποιείται μόνο όταν εξαντλήθηκαν όλα τα υπόλοιπα μέσα που είχαν στη διάθεσή τους οι αιτούντες εταίροι.⁵⁶ Περαιτέρω, ο σπουδαίος λόγος πρέπει να συντρέχει κατά τον χρόνο άσκησης της αγωγής καθώς και κατά το χρόνο της συζήτησης, να είναι αντικειμενικός και να καθιστά αφόρητη την συνέχιση της λειτουργίας της εταιρείας.⁵⁷ Αναφορικά με την

⁵⁵ Γ. Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, ο.π., σ. 54, Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.396

⁵⁶ ΜΠρΑθ 715/2022 περί αποκλεισμού εταίρου: Δημοσίευση με παρατηρήσεις στο υπ'αρ.12/2022 τεύχος του ΔΕΕ, Γεώργιος Πανίτσας.

⁵⁷ Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π.,σ.157

ύπαρξη υπαιτιότητας, το γράμμα του νόμου δεν κάνει κάποια ιδιαίτερη μνεία και ως εκ τούτου ή συνδρομή της δεν αξιολογείται από το δικαστήριο.⁵⁸

Ο σπουδαίος λόγος κρίνεται ανά περίπτωση υπό το πρίσμα της γενικότερης οργάνωσης της συγκεκριμένης εταιρείας, η οποία αποτελεί το σημείο αναφοράς για την εκτίμηση της σπουδαιότητας του προβαλλόμενου λόγου, ενώ η συνδρομή του θα πρέπει να έχει ιδιαίτερη βαρύτητα και να προκαλεί σοβαρές επιπτώσεις στην εύρυθμη λειτουργία της εταιρείας.⁵⁹ Επιπλέον, για το χαρακτηρισμό του ως σπουδαίου, οφείλει να παρουσιάζει μονιμότητα και όχι να είναι απλώς παροδικός ή ευκαιριακός.⁶⁰

Παραδείγματα σπουδαίου λόγου που να δικαιολογούν τον αποκλεισμό του εταίρου, μπορούν να αποτελέσουν, η επαχθής οικονομική κατάσταση της εταιρείας, η αθέτηση ή η πλημμελής άσκηση των εταιρικών του υποχρεώσεων (υποχρέωση πίστης, υποχρέωση συμμετοχής στις ζημίες-εταιρικά χρέη, καταβολή εταιρικής εισφοράς), η κακή διαχείριση (ανικανότητα διαχείρισης) των εταιρικών υποθέσεων, η έλλειψη συνεργασίας, οι διαρκείς διαφωνίες μεταξύ των εταίρων, οι οποίες έχουν ως αποτέλεσμα την παράλυση της λειτουργίας της εταιρείας ή την αδυναμία εκπλήρωσης του καταστατικού της σκοπού, ασυμφωνία μεταξύ των εταίρων για ζητήματα που άπτονται του εταιρικού βίου, η κάλυψη ατομικών αναγκών του εταίρου με εταιρική περιουσία, η επιχείρηση ανταγωνιστικών πράξεων προς την εταιρεία, η υπεξαίρεση εταιρικών χρημάτων και γενικότερα κάθε άλλο γεγονός, το οποίο είναι ικανό να καταστήσει αδύνατη τη συνέχιση της συνεργασίας μεταξύ των εταίρων και θέτει σε επισφάλεια την εν γένει λειτουργία της εταιρείας.⁶¹

ν. Η σύνδεση του σπουδαίου λόγου με το πρόσωπο του αποκλειόμενου εταίρου επ' αφορμή της ΜΠρΑθ 715/2022

Στην εν θέματι υπόθεση η εταιρός μιας τριμελούς ομόρρυθμης εταιρείας άσκησε αίτηση αποκλεισμού κατά των δύο συνεταίρων της, επικαλούμενη ότι στο

⁵⁸ ΜΠρΑθ 2889/2018

⁵⁹ ΜΠρΑθ 715/2022 περί αποκλεισμού εταίρου: Δημοσίευση με παρατηρήσεις στο υπ'αρ.12/2022 τεύχος του ΔΕΕ, Γεώργιος Πανίτσας και ⁵⁹ Κ. Παπαχρήστου Δημητράς, Δικονομική θεώρηση της άμυνας εταίρου προς αντίκρουση της αίτησης αποβολής του από την προσωπική εταιρεία, ΕπισκεΔ Γ/2021, σ.390

⁶⁰ ΜΠρΑθ 715/2022, περί αποκλεισμού εταίρου: Δημοσίευση με παρατηρήσεις στο υπ'αρ.12/2022 τεύχος του ΔΕΕ, Γεώργιος Πανίτσας

⁶¹Γ. Διαμαντόπουλος, Ερασιμοί και Ανταποδόσεις Θέμιδος, Καταχρηστική άσκηση δικαιώματος αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου· η λύση της ομόρρυθμης εταιρείας ως δικλείδα ασφαλείας στη δόλια απομάκρυνση μειοψηφούντος ομόρρυθμου εταίρου δια της τεχνητής πρόκλησης στο πρόσωπό του σπουδαίου λόγου, τομ.5,2023, σ.1418

πρόσωπό τους συντρέχουν περιστατικά ικανά να δικαιολογήσουν την ακούσια έξοδό τους από την εταιρεία. Αναλυτικότερα, η αιτούσα στο δικόγραφο της αγωγής ανέφερε ότι έχει επέλθει βαθύτατη ρήξη στις σχέσεις με τους συνεταίρους της, η οποία οφείλεται σε αποκλειστική υπαιτιότητα των τελευταίων και συγκεκριμένα στην επιχείρηση από αυτούς πράξεων κακοδιαχείρισης, στην ανάπτυξη εκ μέρους τους ανταγωνιστικής δραστηριότητας έναντι της εταιρείας, στην παραβίαση των υποχρεώσεων πίστης και εχεμύθειας, στην παραβίαση εταιρικών και διαχειριστικών υποχρεώσεων, στην υπέρβαση διαχειριστικών καθηκόντων και κατάχρηση της διαχειριστικής τους εξουσίας με τη διενέργεια πράξεων αντίθετων στο εταιρικό συμφέρον και εκτός του εταιρικού σκοπού.

Κατά τη συζήτηση της υπόθεσης διαπιστώθηκε ότι «(...) υφίσταται πλέον παντελής αδυναμία επικοινωνίας και συνεργασίας επί των εταιρικών υποθέσεων και έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των εταίρων και οι σχέσεις αυτών έχουν διαρραγεί οριστικά». Ως σπουδαίοι λόγοι αποκλεισμού προτάθηκαν από την αιτούσα, η επανειλημμένη άρνηση των συνεταίρων της για ενημέρωση αναφορικά με εταιρικά ζητήματα, η απόκρυψη των κωδικών πρόσβασης για τις ηλεκτρονικές πλατφόρμες της εταιρείας, πλείστες παραβιάσεις των καθ' ων της φορολογικής, εργατικής και ασφαλιστικής νομοθεσίας, μεταφορές χρηματικών ποσών από τραπεζικούς λογαριασμούς της εταιρείας και τέλος παραβίαση εταιρικής πίστης με την άσκηση ανταγωνιστικής δραστηριότητας προς την εταιρεία.

Το δικαστήριο διαπίστωσε τη συνδρομή σπουδαίων λόγων για τον αποκλεισμό των καθ' ων η αίτηση εταίρων, δεδομένου ότι οι τελευταίοι παρεμπόδιζαν συστηματικά τη λειτουργία της εταιρείας, παραβιάζοντας την υποχρέωση πίστης, η οποία έχει τόσο θετικό (διενέργεια πράξεων συνυφασμένων με το σκοπό της εταιρείας) όσο και αρνητικό περιεχόμενο (απαγόρευση πράξεων που παρεμποδίζουν την εκπλήρωση του καταστατικού σκοπού). Τούτο μάλιστα, το έπραξαν με την ανάληψη χρηματικών ποσών από τον εταιρικό λογαριασμό, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία εξυπηρέτησης των οικονομικών υποχρεώσεων της εταιρείας.

Στην υπό κρίση απόφαση, επ' αφορμή της ανάλυσης του Άρθρου 259 παρ. 1 Ν.4072/2012, περί ύπαρξης σπουδαίου λόγου για τη λύση της εταιρείας (τον οποίο εξομοιώνει ρητά ο νομοθέτης με τον σπουδαίο λόγο αποκλεισμού εταίρου στη διάταξη 263 του Ν.4072/2012), αναγράφεται ότι: «ο σπουδαίος λόγος πρέπει κατά βάση να

*αναφέρεται στις σχέσεις της εταιρείας και όχι στον πρόσωπο των εταίρων, εκτός εάν στη συγκεκριμένη περίπτωση τα προσωπικά στοιχεία παίζουν πρωτεύοντα ρόλο».*⁶²

Διαπιστώνεται μια δικαιολογημένη μεταστροφή της νομολογίας, η οποία εν αντιθέσει με την πάγια πρακτική της υπό το προισχύον νομοθετικό καθεστώς να συνδέει την συνδρομή σπουδαίου λόγου με το πρόσωπο του εξερχόμενου εταίρου αποκλείοντας γεγονότα αφορόντα τους λοιπούς συνεταίρους ή εξωτερικά γεγονότα⁶³, δέχεται τη σύνδεση του με την επιχείρηση και του προσδίδει προσωπικό χαρακτήρα μόνο κατ' εξαίρεση εφόσον στη συγκεκριμένη περίπτωση διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο. Κατά της θέσης αυτής διατυπώθηκε αντίλογος καθώς μερίδα της θεωρίας υποστήριξε ότι η απόδοση ευρύτερης ερμηνείας στην έννοια του σπουδαίου λόγου στη διάταξη περί αποκλεισμού εταίρου και η ταύτιση του κατ' ουσία με το σύνολο των λόγων λύσης της εταιρείας και όχι μόνο αυτών που διαθέτουν προσωποπαγή χαρακτήρα, όπως λ.χ. η μακρά απουσία του εταίρου (χωρίς αυτή να οφείλεται σε αδιαφορία του για την πορεία της εταιρείας) ή αδυναμία των εταίρων να συνεργαστούν μαζί του,⁶⁴ διευρύνει σημαντικά το πεδίο εφαρμογής του αποκλεισμού.⁶⁵

Η ανωτέρω άποψη αντλεί επιχειρήματα από την ίδια τη φύση της ομόρρυθμης εταιρείας, η οποία ως προσωπική εξαρτά την πραγμάτωση του σκοπού της από την προσωπική συμβολή των εταίρων.⁶⁶ Η βαρύτητα που έχει το προσωπικό στοιχείο διαφαίνεται σε κάθε στάδιο της παραγωγικής της λειτουργίας και ιδίως: στο κατ' αρχήν αμεταβίβαστο της εταιρικής ιδιότητας, στην ευθύνη των εταίρων για τις οικονομικές υποχρεώσεις της εταιρείας, στην ισότητα των εταίρων, στην άσκηση διαχείρισης από το σύνολο των εταίρων και στη λήψη αποφάσεων κατά κανόνα ομόφωνα, στην

⁶²Βλ. και ΜΠΘ 294/2023, ΜΠρΑθ 2889/2018 «(...)να είναι τέτοιος που καθιστά αδύνατη τη συνέχιση της εταιρίας με τη συμμετοχή του και υπό την περαιτέρω προϋπόθεση ότι αυτός δεν αποχωρεί εκουσίως.»

⁶³ ΑΠ 207/2019 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ «(...)Ειδικότερα αναφέρει περιστατικά που ανάγονται στο πρόσωπο της αναιρεσείουσας και στοιχειοθετούν σπουδαίο λόγο, ο οποίος δικαιολογεί τον αποκλεισμό της από την εταιρεία.(...)», Εφ. Θεσ.28/2017 «(...)Η σχέση του σπουδαίου λόγου με το πρόσωπο του αποκλειόμενου εταίρου πρέπει να είναι πρόδηλη και σαφής.», ΑΠ 585/2004 Α' Τμ., «Κατά το άρθρ. 771 ΑΚ, αν υπάρχει σπουδαίος λόγος για να καταγγελθεί η εταιρία, ο οποίος αφορά παράβαση των υποχρεώσεων εταίρου»

⁶⁴ΜΠρΧαλκιδικής 43/2018 ΝΟΜΟΣ «(.... Ο σπουδαίος λόγος κρίνεται κατά τις περιστάσεις και σε συνάρτηση με τη γενικότερη οργάνωση της συγκεκριμένης εταιρίας, η οποία θα αποτελεί τον κύριο οδηγό για την εκτίμηση της σοβαρότητας της κατάστασης που δημιουργήσει ο επικαλούμενος σπουδαίος λόγος (...) Εξάλλου, ο σπουδαίος λόγος πρέπει κατά βάση να αναφέρεται στις σχέσεις της εταιρίας και όχι στο πρόσωπο των εταίρων, εκτός αν στη συγκεκριμένη περίπτωση, τα προσωπικά στοιχεία παίζουν πρωτεύοντα ρόλο(..)Περιστατικά που συνιστούν σπουδαίο λόγο είναι, υπό το πρίσμα των νέων διατάξεων που επικεντρώνουν στην οπτική της εμπορικής επιχείρησης, φορέας της οποίας είναι το νομικό πρόσωπο της εταιρείας, παρά στον προσωποπαγή συμβατικό εταιρικό δεσμό.(..)», ΜΠρΑθ 2889/2018,ΜΠρΘεσ 18918/2014 ΕπισκΕμπΔ 2014/629, ΕφΑθ 1715/2005

⁶⁵ Δ. Χατζημιχαήλ, Ο αποκλεισμός εταίρου ΕΠΕ για σπουδαίο λόγο, 2005, σ. 108

⁶⁶ Β. Αντωνόπουλος, ο.π, σ. 39

υποχρέωση πίστης για τη διασφάλιση σχέσεων συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών, κ.α.⁶⁷ Υπό αυτή την οπτική οι λόγοι που θα μπορούσαν να επιφέρουν μια τόσο επιδραστική μεταβολή στην εταιρική σύνθεση δεν θα μπορούσαν παρά να αφορούν αποκλειστικά στο πρόσωπο του προς αποχώρηση μέλους, αφού θεμέλιο επί του οποίου στηρίζεται το οικοδόμημα της επιχείρησης είναι ο προσωποπαγής συμβατικός εταιρικός δεσμός.

Η πρόσδοση διαφορετικού περιεχομένου στην αόριστη νομική έννοια του σπουδαίου λόγου στις δύο υπό εξέταση διατάξεις, εμφανίζεται ιδιαίτερος προβληματική εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι ο νομοθέτης στη διάταξη περί αποκλεισμού, ειδικά για τον προσδιορισμό της βαρύτητας του σπουδαίου λόγου κάνει ρητή παραπομπή στη χρήση της αντίστοιχης έννοιας στο Άρθρο 259 παρ. 1 δ' Ν.4072/2012. Η αντιφατική αυτή ερμηνεία της αόριστης νομικής έννοιας, είχε ως αποτέλεσμα στην πλειονότητα των αποφάσεων της νομολογίας⁶⁸ να παρατηρείται ως κρατούσα η άποψη ότι σπουδαίο λόγο «*συνιστά οποιοδήποτε περιστατικό, που ανάγεται στο πρόσωπο ή όχι του αιτούντος, το οποίο σύμφωνα με την αρχή της καλής πίστης και τα συναλλακτικά ήθη, καθιστά στη συγκεκριμένη περίπτωση, επαχθή για τον καταγγέλλοντα εταίρο την εξακολούθηση της εταιρείας έως το χρόνο λήξης της διάρκειάς της.*»

Η ερμηνευτική αυτή εκδοχή εμφανίζεται ορθότερη, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι οι σπουδαίοι λόγοι που συντρέχουν στο πρόσωπο του υπό αποκλεισμό εταίρου έχουν πάντοτε ως επακόλουθο, είτε την παράλυση της λειτουργίας της εταιρείας είτε την αδυναμία της εκπλήρωσης του σκοπού της και ως εκ τούτου είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με το νομικό πρόσωπο⁶⁹. Η μοναδική διαφορά συνίσταται στο ότι οι λόγοι που αφορούν το νομικό πρόσωπο πλήττουν άμεσα τον εταιρικό σκοπό και την εύρυθμη λειτουργία της εταιρείας, σε αντίθεση με τους λόγους που αφορούν το πρόσωπο του αποκλειόμενου εταίρου, στους οποίους παρεμβάλλεται μια συγκεκριμένη συμπεριφορά ή παράληψη ενός συγκεκριμένου προσώπου, η οποία όμως οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα, ήτοι την αδύνατη ή ιδιαίτερα επαχθή λειτουργία της εταιρείας.

Η έννοια του σπουδαίου λόγου του Άρθρου 263 του Ν.4072/2012 δεν πρέπει να ταυτίζεται με την αντίστοιχη έννοια στο 771ΑΚ, το οποίο εφαρμόζονταν υπό το

⁶⁷ Β. Αντωνόπουλος, ο.π., σ. 39

⁶⁸ ΜονΕφΛαρ 378/2015, ΜΕφΘεσ 899/2018

⁶⁹ Χ.Σκαλίδης σχόλια στη ΜΕφΘεσ 1750/2019 (Εκούσια δικαιοδοσία), Αρμενόπουλος, 11 (2020)

προισχύον νομοθετικό καθεστώς. Κεντρικό άξονα για την κατάφαση του σπουδαίου λόγου υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, αποτελεί η γενική αρχή της διατήρησης της εμπορικής επιχείρησης και η απομάκρυνση από τον απόλυτα προσωποπαγή χαρακτήρα των ομόρρυθμών εταιρειών⁷⁰. Λαμβανομένης υπόψη της ανωτέρω παραμέτρου, η οποία αποτυπώνεται ρητά στην αιτιολογική έκθεση του Ν.4072/2012, ο σπουδαίος λόγος οφείλει το πρώτον να αφορά την εταιρεία και όχι το πρόσωπο του αποκλειόμενου εταίρου. Υπό αυτή την ερμηνευτική εκδοχή εκπληρώνεται ο σκοπός του νομοθέτη, ο οποίος σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση ήταν η εστίαση των διατάξεων στην οπτική της διατήρησης της εμπορικής επιχείρησης.⁷¹

Συμπερασματικά, στην έννοια του σπουδαίου λόγου υπάγονται περιστατικά που ανάγονται τόσο σε υποκειμενικούς όσο και σε αντικειμενικούς λόγους, οι οποίοι καθιστούν προβληματική τη συνέχιση της εταιρείας⁷². Σε τελική ανάλυση κατά την διαπίστωση της συνδρομής ή μη του σπουδαίου λόγου ο εφαρμοστής του δικαίου ερευνά με γνώμονα το κατά πόσο υφίσταται αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στο σπουδαίο λόγο και τη βιωσιμότητα ή μη της επιχείρησης.⁷³

vi. Ομόφωνη απόφαση των εταίρων

Πριν την κατάθεση αίτησης αποκλεισμού στο αρμόδιο δικαστήριο υπό το προισχύον νομοθετικό καθεστώς (ΑΚ771) τίθονταν εκ του νόμου η προϋπόθεση της λήψης σχετικής απόφασης από τους λοιπούς συνεταίρους. Το όργανο που είναι αρμόδιο για την ανάπτυξη και έκφραση της βούλησης, του νομικού προσώπου είναι η συνέλευση των εταίρων. Για τη συγκρότηση της συνέλευσης των εταίρων εκ του νόμου δεν απαιτείται η κοινοποίηση σχετικής πρόσκλησης, η τήρηση προθεσμιών και η γνωστοποίηση των θεμάτων ημερήσιας διάταξης, καθώς λόγω ακριβώς του προσωπικού χαρακτήρα της εταιρείας, εφαρμόζεται ο κανόνας της άτυπης λειτουργίας της συνέλευσης.⁷⁴ Δικαίωμα συμμετοχής στη συζήτηση για την ψήφιση απόφασης περι

⁷⁰ Ι. Κατράς, ο.π.,σ.973

⁷¹ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος – Νέα εταιρική μορφή – Σήματα- Μεσίτες ακινήτων- Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων αλιείας και άλλες διατάξεις», σ.65-66

⁷² Χ.Σκαλίδης, ο.π.

⁷³ Γ. Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, ο.π., σ. 56

⁷⁴ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.126

αποκλεισμού, έχει το σύνολο των εταίρων ακόμα και ο αποκλειόμενος, ο οποίος δύναται να παρασταθεί και να εκθέσει τις απόψεις του.

Η απόφαση της συνέλευσης των εταίρων έχει το χαρακτήρα πολυμερούς δικαιοπραξίας και παράγει έννομες συνέπειες μόλις συμπληρωθεί ο αριθμός των ψήφων που απαιτούνται.⁷⁵ Ειδικά για το ζήτημα του αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου, ο νόμος απαιτεί ομοφωνία (253 παρ.1 και 263 Ν.4072/2012) δεν αποκλείεται όμως λόγω του ενδοτικού χαρακτήρα των ρυθμίσεων να περιέχεται αντίθετη πρόβλεψη στο καταστατικό κατά την οποία να αρκεί και απλή πλειοψηφία.⁷⁶ Κατά την λήψη απόφασης περί αποκλεισμού, ο υποψήφιος για αποκλεισμό εταίρος δεν έχει δικαίωμα ψήφου, καθώς σε διαφορετική περίπτωση θα ήταν ανέφικτη η λήψη της ομόφωνης απόφασης που απαιτεί η διάταξη.⁷⁷

Η απόφαση περί αποκλεισμού εταίρου, μπορεί να προσβληθεί από όποιον δικαιολογεί έννομο συμφέρον ως άκυρη και συνεπώς ως μη ληφθείσα, στην περίπτωση που διαπιστωθούν πλημμέλειες στη διαδικασία λήψεως της, στον τύπο ή το περιεχόμενο της (αντίθεση στο καταστατικό, αντίθεση στα χρηστά ήθη, παραβίαση αρχής ίσης μεταχείρισης, ελαττωματικότητα των ψήφων κ.α.).⁷⁸ Μάλιστα η διαπίστωση της ακυρότητας είναι αυτοδίκαιη και δεν απαιτείται η δικαστική της διάγνωση⁷⁹.

Στην πράξη -δεδομένου ότι δεν τίθεται υπό Το ισχύον νομοθετικό καθεστώς αντίστοιχη προϋπόθεση με το ΑΚ771- τα δύο διακριτά στάδια, λήψη ομόφωνης απόφασης των εταίρων, η οποία αποτελεί προϋπόθεση του ουσιαστικού δικαίου και εν συνεχεία κατάθεση αίτησης αποκλεισμού στο αρμόδιο δικαστήριο, εκπληρώνονται ταυτόχρονα δια της διαδικαστικής πράξης της κοινής κατάθεσης αγωγής αποκλεισμού.⁸⁰ Η παράλειψη της σύγκλησης συνέλευσης και λήψης απόφασης επί του ζητήματος κρίνεται επιτρεπτή στο μέτρο που στις ομόρρυθμες εταιρείες ισχύει ο κανόνας της απλότητας της εσωτερικής τους λειτουργίας, επιλέγεται δε στην πράξη από τους αιτούντες εταίρους, λόγω του ότι διασφαλίζει την διαδικασία αποκλεισμού, αφού αποκλείει την προσβολή της απόφασης ως ανυπόστατης ή ελαττωματικής.

⁷⁵ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.127

⁷⁶ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., σ.109

⁷⁷ Δ. Χατζημιχαήλ, ο.π., σ. 160 «Ο υπό αποκλεισμό εταίρος δεν συμμετέχει στην σχετική ψηφοφορία λόγω της τεκμαιρόμενης σύγκρουσης των ατομικών του συμφερόντων με το εταιρικό συμφέρον»

⁷⁸ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.135

⁷⁹ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.136

⁸⁰ Χρήστος Μαστροκόστας, Αίτηση αποκλεισμού εταίρου προσωπικής εταιρίας στην οποία δεν συμμετέχουν όλοι οι συνέταιροι του αποκλειόμενου, ΔΕΕ 6/2012, σ.757

vii. Κατάθεση αίτησης αποκλεισμού

Επιπλέον προϋπόθεση που τίθεται από το νομοθέτη για την περάτωση του αποκλεισμού εταίρου από την ομόρρυθμη εταιρεία, είναι η κατάθεση σχετικής αίτησης αποκλεισμού, στο Μονομελές Πρωτοδικείο της έδρας της εταιρείας, το οποίο δικάζει κατά τη διαδικασία εκούσιας δικαιοδοσίας.⁸¹

Στην αίτηση οι αιτούντες εταίροι οφείλουν να κάνουν ειδική μνεία ότι αποτελούν τα μοναδικά μέλη της ομόρρυθμης εταιρείας (από κοινού με τον καθ' ου η αίτηση αποκλεισμού εταίρο), και ότι στο πρόσωπο του αποκλειόμενου εταίρου συντρέχουν περιστατικά, τα οποία καθιστούν αδύνατη τη συνέχιση της λειτουργίας της εταιρείας.⁸²

Εάν ταυτόχρονα με την αίτηση του αποκλεισμού, υποβληθεί και αίτηση λύσης της εταιρείας για σπουδαίο λόγο, το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να εξετάσει την πρώτη κατά προτεραιότητα⁸³. Μάλιστα στην περίπτωση αυτή, λόγω συνάφειας αντικειμένου, οι δύο αιτήσεις θα συνεκδικαστούν. Ο εφαρμοστής του δικαίου απορρίπτει την αίτηση του αποκλεισμού του εταίρου και καταφεύγει στην επιλογή της λύσης της εταιρείας, μόνο εάν από τις περιστάσεις συνάγεται ότι η εταιρεία δεν δύναται να συνεχίσει την εύρυθμη λειτουργία της ή ότι δεν προστατεύονται σε ικανοποιητικό βαθμό τα συμφέροντα των αιτούντων συνεταίρων⁸⁴. Σε κάθε άλλη περίπτωση, προκρίνεται η λήψη απόφασης περί αποκλεισμού, καθώς με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται ταυτόχρονα η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των αιτούντων εταίρων και η διάσωση του εταιρικού βίου.⁸⁵

⁸¹ Ευδοξία Κιουπτισίδου – Στρατουδάκη, ο.π., σ.207

⁸² ΕπισκΕΔ Δ 2017, ΕφΘες,28/2017, σ.763 και Κ. Παπακρήστου Δημητράς, ο.π.,410.

⁸³ Βλ. όμως και αντίθετη άποψη Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π., σ.132 κατά την οποία «(...) εάν το δικαστήριο κρίνει ότι, αντί του αποκλεισμού, είναι δυνατή η λύση της εταιρίας, χωρίς ζημία εκ της λύσεως για τους λοιπούς εταίρους και ότι δεν υφίσταται, γενικότερα, ανάγκη διατήρησης της επιχείρησης της εταιρίας, θα απορρίψει το αίτημα αποκλεισμού, διατάσσοντας τη λύση της εταιρείας και αφήνοντας στους εταίρους τη δυνατότητα να λάβουν, κατά την εκκαθάριση, αυτούσιες ενδεχομένως, τις εισφορές τους και το προϊόν εκκαθάρισεως. Με την παρεχόμενη αυτή στο δικαστήριο εξουσία επιλογής, φαίνεται να παρεμποδίζεται η πιθανότητα συμπαιγνίας των εταίρων σε βάρος του προς αποκλεισμό συνεταίρου τους»

⁸⁴ Βλέπε ΜΠΘ 294/2023 σύμφωνα με την οποία: «Το γεγονός ότι η εταιρεία, η οποία λειτουργεί ως οικογενειακή επιχείρηση με προέχον το προσωπικό στοιχείο, παρουσιάζει υψηλούς κύκλους εργασιών δεν διασφαλίζει την ανταγωνιστικότητα και τη μελλοντική κερδοφορία της, καταρχάς διότι η προπεριγραφείσα κατάσταση μεταξύ των εταίρων και συνδιαχειριστών της δεν επιτρέπει την περαιτέρω ανάπτυξη της (...) Υπό τις προπατεθείσες συνθήκες και περιστάσεις το Δικαστήριο άγεται στην κρίση ότι οι διάδικοι και των δύο πλευρών συνέβαλαν με όλη τους τη συμπεριφορά και στάση στο να κλονιστεί ανεπανόρθωτα η μεταξύ τους εμπιστοσύνη και να καταστεί αδύνατη υπό οποιοδήποτε εκδοχή η περαιτέρω συνεργασία τους.»

⁸⁵ Ευδοξία Κιουπτισίδου – Στρατουδάκη, ο.π.,σ.205 και ΜΠρΑθ 715/2022 «(...) Εντούτοις αποδεικνύεται ότι παρά την επελθούσα ρήξη στις σχέσεις των διαδίκων, η εν λόγω εταιρεία συνεχίζει να ασκεί την

Ενεργητικά στην κατάθεση της αίτησης υπό τη μορφή διαπλαστικής αγωγής νομιμοποιούνται όλοι οι υπόλοιποι εταίροι, οι οποίοι συνέχονται μεταξύ τους με το δεσμό της αναγκαστικής ομοδικίας⁸⁶. Στην περίπτωση που ένας εκ των λοιπών εταίρων δεν εμφανιστεί, μέρος της θεωρίας υποστήριξε την άποψη ότι προκειμένου να καλυφθεί το ζήτημα της υποχρεωτικής κοινής νομιμοποίησης, το δικαστήριο δεν απορρίπτει την αγωγή ως απαράδεκτη, αλλά κατόπιν αιτήματος των εναγόντων ή και αυτεπάγγελα διατάσσεται η κλήτευση του (ΚπολΔ 86 εδ.α). Μάλιστα, η αγωγή ομοίως δεν απορρίπτεται ως απαράδεκτη ακόμα και εάν ο προσεπικληθέντας εταίρος εμφανιστεί και δηλώσει ότι δεν συναινεί με το περιεχόμενο της.⁸⁷ Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης επισημαίνουν το γεγονός ότι η προσεπίκληση είναι το μοναδικό μέσο προστασίας των αιτούντων ομόδικων έναντι του μη εμφανιζόμενου συνεταίρου τους.

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη η ομοδικία των αιτούντων εταίρων είναι αρχική και δημιουργείται με την κατάθεση της αγωγής. Στην περίπτωση που δεν υποβάλλεται από το σύνολο των εταίρων ή σε μεταγενέστερο στάδιο της δικονομικής διαδικασίας κάποιος από αυτούς παραιτηθεί από το την αγωγή (ΚΠολΔ 76 παρ.2,294,296), η τελευταία απορρίπτεται ως απαράδεκτη.⁸⁸ Θεμέλιο αυτής της άποψης αποτελεί το γεγονός ότι δεν υφίσταται ατομική σχέση των εταίρων με το επίδικο αντικείμενο, ώστε να είναι εφικτή η προσεπίκληση του διαφωνούντος ή μη εμφανιζόμενου εταίρου.⁸⁹ Ως εκ τούτου, στη διεξαγωγή της δίκης οφείλει να υπάρχει πραγματική συμμετοχή όλων των ομόρρυθμων εταίρων δια της οποίας εκφέρεται η αξιολογική τους κρίση αναφορικά με τον αποκλεισμό του συνεταίρου τους και δεν αρκεί η ονομαστική τους αναφορά στο δικόγραφο της αγωγής.⁹⁰

Πράγματι η άποψη αυτή εμφανίζεται ορθότερη, καθώς ο σκοπός της υπό κρίση διάταξης είναι η συνέχεια της επιχείρησης με τους εναπομείναντες συνεταίρους. Η συνέχιση της εταιρικής δραστηριότητας μόνο τότε μπορεί να διασφαλιστεί, όταν μεταξύ των υπολοίπων εταίρων διατηρείται η εμπιστοσύνη και το πνεύμα συνεργασίας.

επιχειρηματική της δραστηριότητα, είναι βιώσιμη, παρά το δύσκολο οικονομικό περιβάλλον των τελευταίων ετών, εμφανίζει σημαντικό κύκλο εργασιών, χωρίς να έχει σοβαρές οφειλές προς τρίτους και είναι ως εκ τούτου ικανή να προωθήσει τον σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκε(...) Η λύση του αποκλεισμού των ως άνω εταίρων, άλλωστε είναι εναρμονισμένη και προς την απορρέουσα από τον Ν.4072/2012 γενική αρχή της διατήρησης εμπορικής επιχείρησης (...)»

⁸⁶ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π., σ.190.

⁸⁷ Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.756

⁸⁸ Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.756

⁸⁹ Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.756

⁹⁰ Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.756

Τούτο δεν μπορεί να επιτευχθεί με την δημιουργία επιγενόμενης ομοδικίας και τον εξαναγκασμό της βούλησης των διαφωνούντων εταίρων, αφού η εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών της εταιρείας κλονίζεται ανεπανόρθωτα.

Στο ίδιο πνεύμα με την αναγκαστική συμμετοχή εταίρου στη δίκη περί αποκλεισμού, διατυπώθηκε και η άποψη ότι οι ενάγοντες εταίροι μπορούν να εξαναγκάσουν τον εταίρο που δεν συμπράττει στην αγωγή δια της καταδίκης του σε δήλωση βούλησης.⁹¹ Το κύριο αντεπιχείρημα της εν λόγω άποψης, συνίσταται στο γεγονός ότι ο μηχανισμός της καταδίκης σε δήλωση βούλησης βρίσκει εφαρμογή μόνο στη δικονομική βούληση και όχι στην άσκηση αγωγής, ενδίκων βοηθημάτων ή ενδίκων μέσων.⁹²

Όριο στην αρχή της ελεύθερης βούλησης του αρνούμενου να συμπράξει στην αγωγή ομόρρυθμου εταίρου, τίθεται από την αρχή της καλής πίστης και την αρχή του αναγκαίου μέσου, οι οποίες ενεργοποιούνται όταν ο αποκλεισμός του συγκεκριμένου εταίρου είναι απολύτως αναγκαίος για την συνέχεια της λειτουργίας της επιχείρησης.⁹³ Στο πλαίσιο σχηματισμού κρίσης περί του αδικαιολόγητου ή μη χαρακτήρα της άρνησης λαμβάνονται υπόψη και τυχόν συγγενικοί ή προσωπικοί δεσμοί του υποβάλλοντος την άρνηση εταίρου με τον αποκλειόμενο.

Στην περίπτωση διαπίστωσης συνδρομής τέτοιων περιπτώσεων, η αδικαιολόγητη άρνηση συμμετοχής στην αγωγή αποκλεισμού λογίζεται ως παραβίαση της υποχρέωσης πίστης. Ειδικά γι' αυτήν την περίπτωση, γίνεται δεκτό ότι η αγωγή μπορεί να ασκηθεί τόσο κατά του αποκλειόμενου εταίρου όσο και κατά του αρνούμενου να συμπράξει στην αγωγή εταίρου⁹⁴. Παράλληλα, δεν αποκλείεται λόγω της παράβασης της υποχρέωσης πίστης από τον εταίρο που αρνήθηκε αδικαιολόγητα να συμπράξει στην αγωγή αποκλεισμού, να γεννηθεί και αξίωση αποζημίωσης έναντι του νομικού προσώπου.⁹⁵ Νομική βάση της αγωγής αποζημίωσης είναι η ενδοσυμβατική ευθύνη ενώ στο περιεχόμενο της πρέπει να συμπεριλαμβάνεται και ο

⁹¹ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π., σ.190.

⁹³ Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.759

⁹⁴ Βλέπε Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.760 όπου: «(...)Ο αποκλεισμός του εταίρου που στο πρόσωπο του συντρέχει ο επικαλούμενος σπουδαίος λόγος και του εταίρου που αρνείται να συμμετάσχει στην αίτηση αποκλεισμού του πρώτου, μπορεί να ζητηθεί, στην περίπτωση αστικής εταιρείας, με ενιαία αγωγή που στρέφεται και κατά των δύο, στην περίπτωση δε ομόρρυθμης εταιρείας ή ετερόρρυθμης εταιρείας, με ενιαία αίτηση αποκλεισμού και των δύο. Στις περιπτώσεις αυτές της κοινής εναγωγής, ο αποκλεισμός του εταίρου στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει ο επικαλούμενος σπουδαίος λόγος, τελεί υπό την προϋπόθεση ότι θα γίνει δεκτή η αίτηση αποκλεισμού και των δύο(...)»

⁹⁵ Χρήστος Μαστροκώστας, ο.π., σ.761

λόγος που οδήγησε στον αποκλεισμό του εταίρου και ήταν η αιτία για την πρόκληση διαφυγόντων κερδών.⁹⁶

Παθητικά νομιμοποιείται ο εταίρος στο πρόσωπο του οποίου συντρέχει ο σπουδαίος λόγος, ο οποίος δικαιολογεί τη λύση της εταιρείας. Στο πλαίσιο της δίκης ο αμυνόμενος εταίρος έχει τη δυνατότητα είτε να απαντήσει απλώς στην αγωγή, είτε να προβάλλει ενστάσεις, είτε ακόμα και να ασκήσει αντίθετη αγωγή.⁹⁷ Αναλυτικότερα δια των προτάσεων του, ο εξερχόμενος εταίρος δύναται να αιτηθεί την λύση της ομόρρυθμης εταιρείας αντί του αποκλεισμού του, την άρνηση συνδρομής του σπουδαίου λόγου⁹⁸ και να προβάλλει την ένσταση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος (ΑΚ 281). Παράλληλα, γίνεται δεκτό ενόψει της αρχής της οικονομίας της δίκης, ότι ο αποκλειόμενος εταίρος δύναται υπό τη μορφή ανταγωγής (268 ΚΠολΔ), η οποία στρέφεται κατά του νομικού προσώπου και όχι κατά των λοιπών εταίρων να ζητήσει από το δικαστήριο την καταβολή της αξίας της εταιρικής του συμμετοχής

viii. Έκδοση δικαστικής απόφασης

Η απόφαση που εκδίδεται δέχεται ή απορρίπτει την αίτηση αποκλεισμού και είναι διαπλαστική, υπό την έννοια ότι καταργεί υφιστάμενη έννομη σχέση και ισχύει για το μέλλον, ακόμα και όταν προσδιορίζει ταυτόχρονα και την αξία της εταιρικής συμμετοχής του εξερχόμενου εταίρου⁹⁹. Κατά της απόφασης που διατάσσει τον αποκλεισμό του ομόρρυθμου εταίρου, η οποία δεν ανακαλείται ούτε μεταρρυθμίζεται, ενόψει του χαρακτήρα της ως μη γνήσια υπόθεση εκούσιας δικαιοδοσίας (Κ.Πολ.Δ 758), μπορούν να ασκηθούν ένδικα μέσα¹⁰⁰. Δίνεται επιπλέον η δυνατότητα στο δικαστήριο, να διατάξει αυτεπαγγέλτως την αναστολή εκτέλεσης του μέτρου του αποκλεισμού για χρονικό διάστημα ίσο με αυτό της άσκησης έφεσης από τον ηττημένο διάδικο (ΚΠολΔ 763 παρ.2).¹⁰¹ Αφού εκδοθεί οριστική απόφαση επί του ζητήματος αποκλεισμού δεν δύναται να ασκηθεί νέα αίτηση με το ίδιο αντικείμενο ή με αντικείμενο που ανάγεται στη βασιμότητα και τη νομική κατάσταση που διαμορφώνεται ενόψει του αποκλεισμού.

⁹⁶ Χρήστος Μαστροκόστας, ο.π., σ.761

⁹⁷ Κ. Παπαχρήστου Δημητράς, ο.π., σ.390

⁹⁸ Κ. Παπαχρήστου Δημητράς, ο.π., σ.408

⁹⁹ Χ. Μαστροκόστας, Ο χρόνος αποκλεισμού του εταίρου από την ομόρρυθμη εταιρεία, Ελληνική Δικαιοσύνη 2017, σ. 1644 επ.

Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π., σ.207

¹⁰¹ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π.,σ.192.

Ένα από τα κύρια ζητήματα που απασχόλησαν τόσο τη νομολογία όσο και τη θεωρία, είναι ο χρόνος κατά τον οποίο επέρχεται η διάπλαση της απόφασης, η οποία εν προκειμένω είναι η κατάργηση της έννομης σχέσης του εταίρου με την εταιρεία. Επηρεασμένη από το προισχύον νομοθετικό καθεστώς μερίδα της επιστήμης και της νομολογίας υποστήριξε την άποψη ότι η διάπλαση που απαγγέλει η απόφαση περί αποκλεισμού επέρχεται με την τελεσιδικία της απόφασης και την επίδοση της¹⁰². Η επιλογή αυτού του προχωρημένου βαθμού δικονομικής ωριμότητας από τους υποστηρικτές αυτής της θέσης οφείλεται στο γεγονός ότι οι τελευταίοι θεωρούν τη διάταξη του 263 Ν.4072/2012 άκριτη μεταφορά του αντίστοιχου Άρθρου 771 ΑΚ, το οποίο έβρισκε εφαρμογή πριν την τελευταία κωδικοποίηση του νομοθετικού πλαισίου των ομόρρυθμών εταιρειών.¹⁰³

Η τοποθέτηση της έννομης συνέπειας στο χρονικό σημείο της τελεσιδικίας της απόφασης είναι ιδιαίτερα προβληματική εάν λάβει κανείς υπόψη τη σώρευση της δικαστικής ύλης και το χρόνο αναμονής έκδοσης αποφάσεων στην εκούσια δικαιοδοσία, παρόλο που συγκριτικά με τις υπόλοιπες δικαιοδοσίες είναι ταχύτερη και πιο ευέλικτη. Για όσο χρόνο οι αιτούντες εταίροι αναμένουν την έκδοση απόφασης - και μάλιστα τελεσιδικίας απόφασης- ο εναγόμενος εταίρος εξακολουθεί να αποτελεί μέλος της ομόρρυθμης εταιρείας, να συμμετέχει στην εκπροσώπηση και διαχείρισή της, να εισέρχεται στα γραφεία της και να επαναλαμβάνει για σημαντικό χρονικό διάστημα τη συμπεριφορά επ' αφορμής της οποίας κατατέθηκε η αίτηση αποκλεισμού του.

Η επιλογή από τον εφαρμοστή του δικαίου του συνδυασμού της διαδικασίας της εκούσιας δικαιοδοσίας από κοινού με την προϋπόθεση της επίδοσης της δικαστικής απόφασης για την κατάφαση της διάπλασης και τον αποκλεισμό της διαδικασίας των ασφαλιστικών μέτρων ή της προσωρινής διαταγής, ερείδεται στο γεγονός ότι στις τελευταίες δύο περιπτώσεις, ο προσωρινός αποκλεισμός του εταίρου θα επέφερε μη αναστρέψιμες συνέπειες εις βάρος του.¹⁰⁴ Ισχυρό επιχείρημα αποτελεί επιπλέον και το

⁹¹ Νικόλαος κ. Ρόκας, ο.π., σ.394

¹⁰³ Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, Δύο ζητήματα αποκλεισμού εταίρου ομόρρυθμης εταιρείας, ΕπισκΕΔ/2020, σ.645

¹⁰⁴ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π.,σ.194, Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.398 όπου αναγράφεται ότι «η προσωρινή ένδικη προστασία με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων παρέχεται και στην περίπτωση που το δικαίωμα είναι διαπλαστικό. Όριο και στην περίπτωση προσωρινής ένδικης προστασίας τίθεται από το βασικό κανόνα του δικαίου των ασφαλιστικών μέτρων ότι τα ασφαλιστικά μέτρα δεν πρέπει να επιφέρουν την ικανοποίηση του δικαιώματος, του οποίου ζητείται η εξασφάλιση, η διατήρηση ή η προσωρινή ρύθμιση.»

γεγονός ότι μέχρι την τελεσίδικία της απόφασης, οι αιτούντες εταίροι έχουν τη δυνατότητα να ασκήσουν ασφαλιστικά μέτρα, με στόχο την προστασία της συνέχειας της λειτουργίας της εταιρείας, τα οποία θα έχουν ως αντικείμενο, την απαγόρευση εισόδου του καθ' ου η αίτηση αποκλεισμού εταίρου στην επιχείρηση, την απόκρυψη λογιστικών και οικονομικών πληροφοριών, την απαγόρευση άσκησης των εταιρικών του δικαιωμάτων, την απαγόρευση άσκησης διαχειριστικών πράξεων κ.α.,¹⁰⁵ πλην όμως λύσεις σαν και αυτές δεν επιλύουν σε ικανοποιητικό βαθμό τα ζητήματα της εύρυθμης και ομαλής λειτουργίας της επιχείρησης, η οποία έχει πληγεί στο πυρήνα της, ήτοι στις διαπροσωπικές σχέσεις των μελών που τη συγκροτούν.

Ο δικαιολογητικός λόγος θέσπισης της υπό κρίση διάταξης -διατήρηση της συνέχειας της εταιρείας- στην περίπτωση αναμονής τελεσίδικης απόφασης, καθίσταται γράμμα κενό καθόσον η εταιρεία, οδηγείται αναγκαστικά σε λύση μη δυνάμενη να εξασφαλίσει την αδιάκοπη και κανονική λειτουργία της, για όσο χρονικό διάστημα παραμένει ως μέλος της ο καθ' ου η αίτηση αποκλεισμού εταίρος. Και τούτο είναι απόρροια της ίδιας της φύσης της, ως εξαρτώμενης από το στενό δεσμό και τη συνεργασία μεταξύ των μελών που τη συγκροτούν.¹⁰⁶

Η αντίθετη άποψη, κατά την οποία η διάπλαση που επιφέρει η απόφαση επέρχεται αυτομάτως δια της έκδοσης της οριστικής απόφασης που δέχεται την αίτηση αποκλεισμού, εμφανίζεται ορθότερη¹⁰⁷. Θεμελιώδες επιχείρημα αυτής της άποψης είναι ότι σε αντίθεση με την ΑΚ 771, που εφαρμόζονταν υπό το προισχύον νομοθετικό καθεστώς και όριζε ρητά ως προϋπόθεση την ύπαρξη τελεσίδικης απόφασης, η ισχύουσα διάταξη δεν κάνει αναφορά.¹⁰⁸

Επιπλέον, το ενδεχόμενο αναλογικής εφαρμογής, της αντίστοιχης διάταξης περί αστικών εταιρειών, πρέπει να αποκλειστεί καθώς η ακούσια έξοδος εταίρου στην αστική εταιρεία, υπάγεται στην διαδικασία της τακτικής δικαιοδοσίας, όπου η ενδεχόμενη άσκηση έφεσης έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα, σε αντίθεση με την άσκηση έφεσης κατά της απόφασης που διατάσσει τον αποκλεισμό του εταίρου στην ομόρρυθμη εταιρεία, η οποία υπάγεται στη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας και δεν έχει καταρχήν ανασταλτικό αποτέλεσμα (763 παρ. 2,3 Κ.Πολ.Δ), δύναται όμως να αποκτήσει είτε κατόπιν αίτησης από οποιονδήποτε από τους διαδίκους είτε

¹⁰⁵ Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, ο.π., σ.650

¹⁰⁶ Ισαάκ Απ. Γεροντίδη, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκΕΔ Δ 2014, σ.696

¹⁰⁷ ¹⁰⁷ Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, ο.π., σ.644

¹⁰⁸ Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π., 207

αυτεπάγγελα, κατά την κρίση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, εάν συντρέχει κίνδυνος ανεπανόρθωτης βλάβης μέχρι την έκδοση απόφασης επί της εφέσεως.¹⁰⁹

Η ικανότητα του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου να προσδίδει ανασταλτικό αποτέλεσμα στην απόφαση περί αποκλεισμού, παρέχει στον εφαρμοστή του δίκαιου την δυνατότητα να κρίνει συγκεκριμένα την συνδρομή ή όχι μη αναστρέψιμου κινδύνου στην περίπτωση επανεισόδου του αποκλειόμενου εταίρου και μετριάξει την ανασφάλεια δικαίου που δημιουργείται μέχρι την τελεσίδικη κρίση της διαφοράς, επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα τη διάσωση της επιχειρηματικής δράσης.

Από την άλλη πλευρά όμως, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι η ενδεχόμενη αποδοχή της έφεσης κατά της πρωτόδικης απόφασης αποκλεισμού, δεν σημαίνει κατ' ανάγκη την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Η ανατροπή των αποτελεσμάτων είναι άμεσα συνυφασμένη με τη συνδρομή καλής πίστης στα πρόσωπα τρίτων συναλλασσόμενων. Ως εκ τούτου, η ενδεχόμενη θεμελίωση νέων οφειλών, η διενέργεια ή παράλειψη διαχειριστικών πράξεων, η διενέργεια εταιρικών μεταβολών κ.α από τους λοιπούς συνεταιίρους του αποκλειόμενου, είναι πιθανό να μην ανατρέπονται είτε λόγω παρόδου αποσβεστικών προθεσμιών είτε λόγω δικαιολογημένης άγνοιας καλόπιστων τρίτων.¹¹⁰

Στο πλαίσιο αντιμετώπισης της διχογνωμίας, προτάθηκε ο διαχωρισμός της δικονομικής διάπλασης με την ουσιαστική. Πριν από την πρόσδοση εκ του νόμου διαπλαστικής ισχύος, δεν μπορεί να γίνει επίκληση της διάπλασης από οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο. Έπειτα από την παρέλευση του εκ του νόμου τιθέμενου χρονικού σημείου, η ουσιαστική διάπλαση ενεργοποιείται και μάλιστα προσδίδεται σε αυτή αναδρομική ισχύς. Υπό αυτή την ερμηνευτική εκδοχή εξαλείφεται ολοσχερώς το δίλλημα ως προς την τοποθέτηση του χρόνου διάπλασης καθόσον η δικονομική ωριμότητα της απόφασης δεν ταυτίζεται χρονικά με την επέλευση των αποτελεσμάτων.¹¹¹

Επιτυγχάνεται έτσι η ερμηνευτική προσέγγιση της ισχύουσας νομοθετικής ρύθμισης, με τρόπο που συνδυάζει την ασφάλεια δικαίου με την αρχή διατήρησης της επιχείρησης και με πρωτεύοντα στόχο την αυθεντική διάγνωση των ιδιωτικών δικαιωμάτων.¹¹²

¹¹⁰ Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, ο.π., σ.651,652

¹¹¹ Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, ο.π., σ.654,655

¹¹² Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π., σ.192.

Δ. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΟΜΟΡΡΥΘΜΟΥ ΕΤΑΙΡΟΥ

i. Απώλεια εταιρική ιδιότητα

Οποιαδήποτε μεταβολή στο πρόσωπο των εταίρων αποτελεί, τροποποίηση της εταιρικής σύμβασης και καταχωρίζεται στο Γ.Ε.ΜΗ.¹¹³ Η δημοσίευση στο Γ.Ε.ΜΗ έχει διττή σημασία, αφενός διότι αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αντιταξιμότητα της ακούσιας εξόδου σε τρίτα πρόσωπα, αφετέρου διότι η καταχώρηση του νέου κωδικοποιημένου καταστατικού σηματοδοτεί την απώλεια της εταιρικής ιδιότητας του αποκλειόμενου εταίρου.¹¹⁴ Στην πράξη η συνολική και οριστική απώλεια της εταιρικής ιδιότητας σημαίνει ότι ο εξερχόμενος εταίρος απεμπολεί τα εταιρικά του δικαιώματα και μέρος των εταιρικών του υποχρεώσεων (βλ. κεφάλαιο Δ.ii. Ευθύνη του αποκλειόμενου εταίρου για χρέη της ομόρρυθμης εταιρείας).¹¹⁵

Αναλυτικότερα, ο εξερχόμενος εταίρος από τη δημοσίευση της εξόδου του και έπειτα δεν έχει δικαίωμα στα κέρδη της εταιρείας και δικαίωμα απολήψεων, χάνει το δικαίωμα ψήφου και το δικαίωμα συμμετοχής στη διοίκηση της εταιρείας, αποκλείεται από το δικαίωμα ελέγχου της πορείας των εταιρικών υποθέσεων και το δικαίωμα πληροφόρησης, ενώ επιπλέον του αφαιρείται και το δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία της εκκαθάρισης έπειτα από ενδεχόμενη μελλοντική λύση της εταιρείας.¹¹⁶

Ταυτόχρονα με την απώλεια των διοικητικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων, αποδεσμεύεται από την υποχρέωση του για τήρηση εχεμύθειας, απαγόρευση ανταγωνισμού (με την επιφύλαξη διαφορετικής πρόβλεψης στο καταστατικό), υποχρέωση πίστης, υποχρέωση για άσκηση επιμελούς διαχείρισης και παροχής πληροφοριών.¹¹⁷

ii. Ευθύνη του αποκλειόμενου εταίρου για χρέη της ομόρρυθμης εταιρείας

¹¹³ Ν. Ρόκας, ο.π.,σ.148

¹¹⁴ Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, ο.π., σ.645

¹¹⁵ Ν. Κ. Ρόκας, ο.π., σ.401

¹¹⁶ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., σ.84-89, Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π.,σ.117-122

¹¹⁷ Ν. Κ. Ρόκας, ο.π., σ.145-237

Ο νομοθέτης θεσπίζοντας τις διατάξεις για τη σύσταση ομόρρυθμης εταιρείας, δεν πρόβλεψε ως προϋπόθεση την καταβολή κάποιου ελάχιστου εταιρικού κεφαλαίου, το οποίο θα λειτουργούσε εξασφαλιστικά προς τους μελλοντικούς εταιρικούς δανειστές.¹¹⁸ Εν αντιθέσει, με τις κεφαλαιουχικές εταιρείες, η προστασία των εταιρικών πιστωτών στις ομόρρυθμες εταιρείες επιτυγχάνεται κατά παρέκκλιση από το την αρχή του χωρισμού του νομικού προσώπου από τα μέλη του δια της παράλληλης με το νομικό πρόσωπο προσωπικής, απεριόριστης και εις ολόκληρον ευθύνης των ομόρρυθμων εταίρων.¹¹⁹ Το πλαίσιο της ευθύνης των μελών της ομόρρυθμης εταιρείας ρυθμίζεται από τη διάταξη του Άρθρου 249 του Ν.4072/2012, η οποία είναι ρύθμιση αναγκαστικού δικαίου και συνεπώς δεν καταλείπει περιθώρια διαμόρφωσης στην ιδιωτική πρωτοβουλία (λ.χ. ανάληψη όλων των χρεών από έναν εταίρο, περιορισμός ή αποκλεισμός της ευθύνης για έναν ή περισσότερους από αυτούς).

Το γεγονός ότι η ευθύνη του ομόρρυθμου εταίρου είναι παράλληλη (ή προσωπική), σημαίνει ότι ο τελευταίος φέρει ευθύνη πρωτοφειλέτη και όχι επικουρική. Ως εκ τούτου, δεν έχει το δικαίωμα να αντιτάξει σε ενδεχόμενους πιστωτές την ένσταση δίζησης (ΑΚ 855-857), ώστε να στραφούν για την ικανοποίηση των απαιτήσεων τους κατά προτεραιότητα στο νομικό πρόσωπο, ενώ με τον ίδιο εκτελεστό τίτλο κατά της εταιρείας οι πιστωτές μπορούν να επισπεύσουν αναγκαστική εκτέλεση και κατά των ομόρρυθμων εταίρων (ΚΠολΔ 920).¹²⁰ Παράλληλα η ευθύνη του ομόρρυθμου εταίρου είναι άμεση, υπό την έννοια ότι ισχύει απευθείας απέναντι στους δανειστές, χωρίς να μεσολαβεί το νομικό πρόσωπο και τέλος είναι απεριόριστη, δηλαδή εξικνείται στο σύνολο της ατομικής περιουσίας του εταίρου.¹²¹

Η ακούσια έξοδος του ομόρρυθμου εταίρου δεν μεταβάλλει καταρχήν το είδος και την έκταση της ευθύνης του για τα γεννημένα πριν τον αποκλεισμό του χρέη της εταιρείας.¹²² Έναντι των καλόπιστων τρίτων, η απώλεια της εταιρικής ιδιότητας του αποκλεισμένου εταίρου επέρχεται από την καταχώρηση της εξόδου του στο Γ.Ε.ΜΗ.¹²³ Ειδικότερα, οι διατάξεις του Ν.4072/2012 θεσπίζουν ένα είδος ευθύνης κύριας και

¹¹⁸ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., σ.114

¹¹⁹ Α. Μπεγλιβάνη, Ο ομόρρυθμος εταίρος ως δανειστής της εταιρείας στο στάδιο της παραγωγικής λειτουργίας της, Αποκλίσεις από τον κανόνα ευθύνης του άρθρου 22 ΕΝ, ΕπισκΕΔ Γ/2006, σ.640

¹²⁰ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., σ.116

¹²¹ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., σ.116

¹²² Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.321 (ΑΠ 792/1994, ΕλλΔνη 46(1995),829, (830), ΑΠ 31/1997, ΕΕμπΔ 1998, 766, ΕφΠατρ 586/1999, ΕπισκΕΔ 2000,172 (174)

¹²³ Ν. Τέλλης, Ανάκληση καταστατικού διαχειριστή και καταγγελία Ο.Ε. υπό το νέο δίκαιο των προσωπικών εμπορικών εταιριών (Ν. 4072/2012, άρθρα 249 επ.), σε: ΕπισκΕΔ 4/2012, σ. 865-884.

ταυτόχρονα περιορισμένης για τους αποχωρούντες εταίρους.¹²⁴ Έτσι οι αποκλειόμενοι εταίροι σύμφωνα με το Άρθρο 269 παρ. 1 και 3 Ν.4072/2012 ευθύνονται για μια πενταετία, που εκκινεί από τη δημοσίευση της εξόδου τους από την εταιρεία στο Γ.Ε.ΜΗ ή από την επομένη της ημέρας κατά την οποία η απαίτηση κατέστη ληξιπρόθεσμη, όταν αυτή έπεται της ημέρας καταχώρισης του αποκλεισμού στο Γ.Ε.ΜΗ¹²⁵. Στην περίπτωση που ο αποκλειόμενος εταίρος παραλείψει να δημοσιεύσει στο Γ.Ε.ΜΗ την έξοδό του, εξακολουθεί να ευθύνεται επ' αόριστον για χρέη της εταιρείας, εκτός εάν αποδείξει ότι ο πιστωτής γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την αποχώρησή του.¹²⁶ Μάλιστα, η ευθύνη του αποκλειόμενου εταίρου για τα εταιρικά χρέη έναντι των εταιρικών δανειστών εξακολουθεί να υφίσταται, ανεξάρτητα αν το βάρος της προσωπικής του ευθύνης έχει συνυπολογισθεί στην αξία της εταιρικής του συμμετοχής, την οποία τυχόν εισέπραξε κατά τον αποκλεισμό του.¹²⁷

Καθώς το σημείο αναφοράς για την συνδρομή ή μη ευθύνης του εξερχόμενου εταίρου είναι ο χρόνος γένεσης των χρεών (πριν ή μετά τη δημοσίευση της εξόδου στο Γ.Ε.ΜΗ), κρίνεται σκόπιμο να διερευνηθεί περαιτέρω, ποια χρέη θεωρούνται γεγεννημένα ήδη πριν τη αποχώρηση του εταίρου, συνιστούν δηλαδή παλαιά χρέη και ποια λογίζονται ως νέα.¹²⁸ Το χρονικό σημείο που λαμβάνεται υπόψη για το χαρακτηρισμό της αξίωσης ως παλαιάς ή νέας τοποθετείται στο χρονικό σημείο της γένεσης της αξίωσης.¹²⁹ Ως εκ τούτου για τον χαρακτηρισμό ενός χρέους ως παλαιού δεν απαιτείται το τελευταίο να είχε καταστεί ληξιπρόθεσμο πριν τη δημοσίευση της ακούσιας εξόδου, ούτε είναι απαραίτητο ο αποκλειόμενος εταίρος να ήταν ενεργό μέλος κατά το χρόνο ανάληψης της σχετικής υποχρέωσης από το νομικό πρόσωπο (χρόνος σύναψης σύμβασης).¹³⁰

Ειδικά ως προς τις ενοχικές συμβάσεις διάρκειας, στις οποίες η εκπλήρωση παροχής εκτείνεται και σε τμηματικές παροχές που ακολούθησαν της εξόδου του εταίρου, γίνεται δεκτό ότι για την προστασία των πιστωτών διατηρείται η κύρια ευθύνη

¹²⁴ Λευτέρης Σκαλίδης, Ευθύνη εξερχόμενου εταίρου για εταιρικά χρέη της ομόρρυθμης εταιρείας, Αρμενόπουλος, σ.1274

¹²⁵ Σ. Ψυχομάνης, Οι επελθούσες με το Ν. 4072/2012 αλλαγές στο Δίκαιο των Προσωπικών Εταιριών, 2012, σ. 25

¹²⁶ Λευτέρης Σκαλίδης, ο.π., σ.1274 και Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ 323 (ΑΠ 1355/1979, ΝοΒ 28, 764)

¹²⁷ Σ. Ψυχομάνης, Οι επελθούσες με το Ν. 4072/2012 αλλαγές στο Δίκαιο των Προσωπικών Εταιριών, 2012, σ. 24

¹²⁸ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.322.

¹²⁹ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.403

¹³⁰ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π.,σ.323

του και για το χρόνο μετά την έξοδό του μέχρι την ολοσχερή τους εξόφληση.¹³¹ Το ίδιο συμβαίνει και για αξιώσεις που τελούσαν υπό αναβλητική αίρεση ή προθεσμία το χρονικό διάστημα που ο αποκλειόμενος εταίρος ήταν ακόμη μέλος της ομόρρυθμης εταιρείας και ενεργοποιήθηκαν μετά τη δημοσίευση της ακούσιας εξόδου του, πλην όμως η νομική βάση των αξιώσεων αυτών τοποθετείται σε χρόνο προγενέστερο της αποχώρησής του. Τέλος, ειδικά για την περίπτωση κατάλοιπου αλληλόχρεου λογαριασμού που προέκυψε προς τρίτο έπειτα από την αποχώρηση του ομόρρυθμου εταίρου, έχει κριθεί νομολογιακά ότι ο τελευταίος εξακολουθεί να ευθύνεται, ακόμα και μετά την έξοδό του από την εταιρεία, λόγω του ότι ως χρονικό σημείο γένεσης του χρέους λογίζεται η σύναψη συμφωνίας για αλληλόχρεο λογαριασμό.¹³²

Δέον να επισημανθεί ότι σύμφωνα με το Άρθρο 258 του Ν.4072/2012, συμφωνία με αντικείμενο τον περιορισμό ή τον αποκλεισμό της ευθύνης ομόρρυθμου εταίρου, δεν αντιτάσσεται σε τρίτους.¹³³ Από την ίδια τη διατύπωση της εν λόγω διάταξης συνάγεται ότι συμφωνία που εισάγει απόκλιση από τον κανόνα της εις ολόκληρο, απεριόριστης ευθύνης, είναι επιτρεπτή και έγκυρη μόνο ως προς τις εσωτερικές σχέσεις των εταίρων ενώ δεν δεσμεύει τους εταιρικούς δανειστές, οι οποίοι μπορούν κατά την απόλυτη διακριτική τους ευχέρεια να στραφούν κατά οποιουδήποτε εταίρου ή του νομικού προσώπου για την ικανοποίηση των αξιώσεών τους.¹³⁴

iii. Αποζημίωση αποκλειόμενου εταίρου και τρόπος υπολογισμού

Η ακούσια έξοδος του εταίρου συνεπάγεται και την υποχρέωση της ομόρρυθμης εταιρείας, σύμφωνα με τα ειδικώς οριζόμενα στο Άρθρο 264 παρ.1 Ν.4072/2012, να αποδώσει στον εξερχόμενο εταίρο αυτούσια -και όχι κατά κυριότητα- τα πράγματα που είχε εισφέρει κατά την είσοδό του στην εταιρεία, καθώς και την

¹³¹ Λευτέρης Σκαλίδης, ο.π., σ.1275

¹³² Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ 325, βλ. όμως και αντίθετη άποψη (ΕφΘες 3449/1988) κατά την οποία «ο αποχωρών εταίρος δεν ευθύνεται για το κατάλοιπο αλληλόχρεο λογαριασμό, που προέκυψε προς τρίτο, από το κλείσιμο λογαριασμού, που έγινε μετά την αποχώρησή του. Πριν το κλείσιμο δεν υπήρχε χρέος της Ο.Ε. προς τον τρίτο με τον οποίο διατηρούσε λογαριασμό καθώς το δίκαιο του αλληλόχρεου λογαριασμού προβλέπει την ευθύνη του οφειλέτη μόνο μετά το οριστικό κλείσιμο του λογαριασμού διότι πριν από αυτό δεν υφίσταται απαίτηση επί του υπολοίπου. Πριν το κλείσιμο του λογαριασμού αφενός δεν υπάρχει εκκαθαρισμένο και απαιτητό εταιρικό χρέος και αφετέρου δεν είναι το παραπάνω χρέος γεννημένο.

¹³³ Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, ο.π., σ.115

¹³⁴ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.323 (ΕφΑθ 3301/1982, Αρμ 1983, 972) και Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π., σ.205

πλήρη αξία της εταιρικής του συμμετοχής¹³⁵. Σε περίπτωση διαφωνίας ως προς τον καθορισμό της εταιρικής συμμετοχής, δεν αποκλείεται το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την εκδίκαση της αίτησης αποκλεισμού να καθορίσει παράλληλα και το ύψος της αξίας της εταιρικής συμμετοχής του αποκλειόμενου εταίρου¹³⁶.

Εάν η αξία της εταιρικής συμμετοχής έχει αρνητικό πρόσημο, ο εξερχόμενος εταίρος υποχρεούται να καταβάλει στην εταιρεία ποσό ανάλογο της συμμετοχής του, προκειμένου να καλύψει τη ζημία. Για τον προσδιορισμό της αξίας της συμμετοχής του εξερχόμενου εταίρου, λαμβάνεται υπόψη, η αξία που θα είχε η μερίδα του σε περίπτωση μεταβίβασής της κατά το χρονικό σημείο της αποχώρησής του.¹³⁷ Για τον υπολογισμό της, το δικαστήριο συνεκτιμά τη συνολική περιουσιακή κατάσταση που εμφανίζει η εταιρεία τη δεδομένη χρονική στιγμή, η οποία αποτελείται από το ενεργητικό (περιουσιακά στοιχεία, κεφάλαιο, άυλα αγαθά, απαιτήσεις τρίτων, πελατεία, φήμη) και το παθητικό της επιχείρησης. Προκειμένου να γίνει ορθή αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης, απαιτούνται ειδικές γνώσεις επιστήμης με συνέπεια το δικαστήριο στην πλειονότητα των περιπτώσεων να διατάσσει διεξαγωγή λογιστικής πραγματογνωμοσύνης από οικονομολόγο ή λογιστή, η οποία μάλιστα για αποφυγή της επιβράδυνσης της δίκης εΐθισται να διεξάγεται επί της έδρας και να καταχωρείται στα πρακτικά.¹³⁸ Εφόσον δεν υπάρχει διαφωνία των εταίρων αναφορικά με τον προσδιορισμό της αξίας της αποζημίωσης ώστε να τεθεί αυτή στην κρίση του δικαστηρίου, έπειτα από την τελεσιδικία της απόφασης για τον υπολογισμό της αξίας της μερίδας, συντάσσεται ειδικός ισολογισμός, στον οποίο απεικονίζεται η πραγματική περιουσιακή κατάσταση της εταιρείας κατά το χρόνο απώλειας της εταιρικής ιδιότητας του εξερχόμενου εταίρου, στον οποίο συμπεριλαμβάνονται η υπεραξία των περιουσιακών στοιχείων της εταιρείας καθώς και τα φανερά ή αφανή αποθεματικά που αντικατοπτρίζουν την πραγματική αξία της εταιρείας.¹³⁹

Στην αποζημίωση του εξερχόμενου εταίρου, την οποία ο τελευταίος λαμβάνει μόνο όταν η εταιρική του συμμετοχή δεν είναι αρνητική, συμπεριλαμβάνονται και απαιτήσεις από καθυστερημένα κέρδη, απολήψεις κερδών, απόδοση δαπανών που προέκυψαν κατά την άσκηση διαχειριστικών δραστηριοτήτων, διαχειριστική αμοιβή κ.α., οι οποίες είναι άρρηκτα συνυφασμένες με την εταιρική ιδιότητα και ως εκ τούτου

¹³⁵ Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π., σ.124, Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, ο.π., σ.133

¹³⁶ Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, ο.π., σ.182

¹³⁷ Νικόλαος Κ. Ρόκας, ο.π., σ.402

¹³⁸ Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, ο.π.,σ.208

¹³⁹ Β. Αντωνόπουλος, ο.π., σ. 124,

δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως εξωεταιρικές με αφορμή την απώλεια της¹⁴⁰. Ο κανόνας εντοπισμού της γενεσιουργού αίτιας για την κατάφαση της ευθύνης ή μη για τα εταιρικά χρέη εφαρμόζεται απαρέγκλιτα και για τον καθορισμό της αποζημίωσής του αποκλειόμενου εταίρου και κατά συνέπεια η λήξη της εταιρικής σχέσης δεν επιδρά στο χαρακτήρα των απαιτήσεων ως απορρεουσών από την εταιρική συμμετοχή.¹⁴¹ Οι ανωτέρω απαιτήσεις δεν ικανοποιούνται μόνο από την εταιρική περιουσία, αλλά εναπόκειται στην κρίση του πρώην ομόρρυθμου εταίρου εάν θα στραφεί για την ικανοποίηση του κατά του νομικού προσώπου ή κατά κάποιου από τους συνεταίρους του, ο οποίος ευθύνεται, ευθεία απερίοριστα και εις ολόκληρο.¹⁴²

Δέον να σημειωθεί ότι ο εταίρος που χάνει την εταιρική του ιδιότητα απαλλάσσεται και από την τυχόν υποχρέωσή του για καταβολή εισφοράς, που οφείλει, αφού η υποχρέωσή του αυτή συνυπολογίζεται στον προσδιορισμό της αξίας της εταιρικής του μερίδας¹⁴³.

¹⁴⁰ Α Μπεχλιβάνη, ο.π., σ.653, βλέπε όμως και αντίθετη άποψη σύμφωνα με την οποία «(...) Χάρην πληρότητας, τέλος θεωρούμε αναγκαίο να αναφερθούμε και στη νομική θέση του εταίρου, ο οποίος στο χρονικό σημείο που εξέρχεται από την εταιρεία είναι φορέας απαιτήσεων που απορρέουν από σχέση κοινού δικαίου. Σχετικά με τις απαιτήσεις αυτές επιδοκιμάσαμε την άποψη της θεωρίας ότι ο εταίρος δανειστής, όταν ενάγει τους ομόρρυθμους συνεταίρους του, οφείλει να εκπέσει την αναλογία που βαρύνει τον ίδιο. Στηριχθήκαμε στο επιχείρημα ότι, διαφορετικά, αυτοί θα μπορούσαν να στραφούν εναντίον του και να ζητήσουν, με βάση το δικαίωμα αναγωγής που θα είχαν το ποσό αναλογίας του που θα είχε εισπράξει. Η δικαιολογία αυτή εκλείπει όμως, από τη στιγμή που ο εταίρος δανειστής αποχωρεί από την εταιρεία. Τότε πραγματικά, αυτός δεν μπορεί να εναχθεί από τον ομόρρυθμο εταίρο που τον ικανοποίησε, προκειμένου να καταβάλλει το ποσό της αναλογίας του που έχει εισπράξει, γιατί τα εταιρικά χρέη, επομένως και η απαίτησή του, έχουν υπολογιστεί στην αξία της μερίδας του και την έχουν μειώσει αναλόγως(...)»

¹⁴¹ ΕπισκΕΔ Γ/2006, Α Μπεχλιβάνη, ο.π., σ.653

¹⁴² Α Μπεχλιβάνη, ο.π., σ.655

¹⁴³ Β. Αντωνόπουλος, ο.π., σ. 124

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την εισαγωγή του Ν.4072/2012, ο νομοθέτης ανταποκρίθηκε στην επιτακτική ανάγκη εκσυγχρονισμού του δικαίου των προσωπικών εταιρειών και δη των ομόρρυθμών, στις οποίες μέχρι τη θέσπιση του νέου νομοθετικού καθεστώτος εφαρμόζονταν κατά βάση ο Εμπορικός Νόμος, που παρέμεινε αμετάβλητος από την εισαγωγή του στην Ελλάδα το 1835. Αναγνωρίζοντας ότι οι ομόρρυθμες εταιρείες αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας, προέβη στη θέσπιση ενός λειτουργικού και αποτελεσματικού νομοθετικού πλαισίου, το οποίο ήρθε να καλύψει τα ρυθμιστικά κενά του Αστικού Κώδικα -που εφαρμόζονταν συμπληρωματικά ελλείψει αντίστοιχης διάταξης στο ΕΝ για τον αποκλεισμό εταίρου-, με την αιτιολογία ότι ο τελευταίος απέδιδε περισσότερη βαρύτητα στις προσωπικές εμπορικές σχέσεις αγνοώντας την οπτική της εμπορικής επιχείρησης.

Το γεγονός της απομάκρυνσης από τον απόλυτα προσωποπαγή χαρακτήρα των εταιρειών επιβεβαιώνεται από τη βασική αρχή που διαπνέει το σύνολο των νέων ρυθμίσεων, την αρχή της διατήρησης της επιχείρησης. Το Άρθρο 263 Ν.4072/2012 περί αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου καθιστά τη λύση της εταιρείας σε "ultimum refugium" στο οποίο καταφεύγει ο εφαρμοστής του δικαίου έπειτα από την εξάντληση όλων των υπόλοιπων μέσων. Με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η αποφυγή της διάλυσης της παραγωγικής μονάδας και εξασφαλίζεται η συνέχεια της λειτουργίας της.

Παράλληλα, με την πρόσδοση ενδοτικού χαρακτήρα δεν αποκλείεται και η απόκλιση της ιδιωτικής βούλησης με την αποτύπωση στο καταστατικό ρυθμίσεων που διατηρούν άρρηκτο το στενό σύνδεσμο του νομικού προσώπου με τα πρόσωπα που το συγκροτούν.

Η αναθεώρηση του θεσμού του αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου, αποτέλεσε αντικείμενο σχολιασμού τόσο της θεωρίας όσο και της νομολογίας. Η γραμματική

διατύπωση της διάταξης άφησε περιθώρια ανάπτυξης διχογνωμιών σε πληθώρα ζητημάτων, σημαντικότερα των οποίων είναι: η εφαρμογή ή μη της διάταξης σε διμελή, ελαττωματικά ή υπό εκκαθάριση νομικά πρόσωπα, ο χρόνος επέλευσης της διάπλασης της δικαστικής απόφασης περί αποκλεισμού, τα όρια ευθύνης του αποκλειόμενου εταίρου και τέλος η σύνδεση του σπουδαίου λόγου με το νομικό πρόσωπο ή το πρόσωπο του εξερχόμενου εταίρου. Προκειμένου να αμβλυνθεί το εμπόδιο των αντιφατικών απόψεων επί των ανωτέρω ζητημάτων – όπως αυτές εξετάστηκαν και αναλύθηκαν εκτενώς στα προηγούμενα κεφάλαια-, ο εκάστοτε θεωρητικός και εφαρμοστής του δικαίου οφείλει να αναζητά τον σκοπό της διάταξης πίσω από το γράμμα. Ειδικά στο θεσμό του αποκλεισμού, ο σκοπός αυτός εξειδικεύεται στη διατήρηση των συμφερόντων των μερών καθώς και του νομικού προσώπου, το οποίο συνεχίζει τη λειτουργία του και δεν επηρεάζεται από τη ρήξη των προσωπικών σχέσεων μεταξύ των εταίρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ελίζα Δ. Αλεξανδρίδου, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, Προσωπικές & Κεφαλαιουχικές
2. Β. Αντωνόπουλος, Δίκαιο προσωπικών εταιριών, 5η έκδ., 2016 Εταιρίες- Εταιρικοί Μετασχηματισμοί, 3^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019
3. Ισαάκ Απ. Γεροντίδης, Μονοπρόσωπη προσωπική εμπορική εταιρεία και ελευθερία δράσης των εταίρων, ΧρΙΔ ΙΓ/2013
4. Ισαάκ Απ. Γεροντίδης, Αποκλεισμός εταίρου και καταγγελία της εταιρείας στη διμελή ΟΕ υπό τον ν.4072/2012, ΕπισκεΔ Δ 2014
5. Γεωργακόπουλου, Εγχειρίδιο εμπορικού δικαίου τομ.2, τευχ.2 – Οι εμπορικές πράξεις, συμβάσεις, Α. εμπορευματικές, Αθήνα, 1989, σ. Σουφλερού εις Δικ.ΕΠΕ, Αθήνα 1994, άρθρο 33,αρ.42 και 63
6. Ρήγας Γ. Γιοβαννόπουλος, Δύο ζητήματα αποκλεισμού εταίρου ομόρρυθμης εταιρείας, ΕπισκεΔ/2020
7. Κ. Παπαχρήστου Δημητράς, Δικονομική θεώρηση της άμυνας εταίρου προς αντίκρουση της αίτησης αποβολής του από την προσωπική εταιρεία, ΕπισκεΔ Γ/ 2021
8. Γ. Διαμαντόπουλος, Ερανισμοί και Ανταποδόσεις Θέμιδος, Καταχρηστική άσκηση δικαιώματος αποκλεισμού ομόρρυθμου εταίρου· η λύση της ομόρρυθμης εταιρείας ως δικλείδα ασφαλείας στη δόλια απομάκρυνση μειωρηφούντος ομόρρυθμου εταίρου δια της τεχνητής πρόκλησης στο πρόσωπό του σπουδαίου λόγου, τομ.5,2023
9. Ι. Κατράς, Αγωγές Αιτήσεις και Ενστάσεις Ενοχικού Δικαίου Αστικού Κώδικα, 2018
10. Π. Κορνηλάκης, Ειδικό ενοχικό δίκαιο, 3η έκδ., 2023

11. Ευδοξία Κιουπτσίδου – Στρατουδάκη, Λύση ομόρρυθμης εταιρίας και έξοδος εταίρου κατά τον Ν. 4072/2012, Αρμενόπουλος.
12. Αγγελική Λαμπριανίδου, Ο αποκλεισμός του εταίρου στις διμελείς προσωπικές εταιρείες με αφορμή τις αποφάσεις του Αρείου Πάγου 37/2019 και 473/2029, ΕπισκεΔ, 2019
13. Χρήστος Μαστροκώστας, Αίτηση αποκλεισμού εταίρου προσωπικής εταιρίας στην οποία δεν συμμετέχουν όλοι οι συνέταιροι του αποκλειόμενου, ΔΕΕ 6/2012
14. Χ. Μαστροκώστας, Ο χρόνος αποκλεισμού του εταίρου από την ομόρρυθμη εταιρεία, Ελληνική Δικαιοσύνη 2017
15. Μιχαήλ Γ. Μηνούδης, Ο αποκλεισμός εταίρου εμπορικής προσωπικής εταιρείας, Βιβλιοθήκη Εμπορικού και Ναυτικού Δικαίου 1972
16. Α. Μπεχλιβάνη, Ο ομόρρυθμος έταίρος ως δανειστής της εταιρείας στο στάδιο της παραγωγικής λειτουργίας της, Αποκλίσεις από τον κανόνα ευθύνης του άρθρου 22 ΕΝ, ΕπισκεΔ Γ/2006
17. Γ. Μπεχρή-Κεχαγιόγλου, Η δικαστική λύση της Ομόρρυθμης Εταιρίας, 2014
18. Κ. Παμπούκης, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 4 (2005), σχόλιο ΑΠ 585/2004 (Α΄ Πολιτικού Τμήματος)
19. Παναγιώτης Κ. Παναγιώτου, Το Νέο Δίκαιο της Ομόρρυθμης & Ετερόρρυθμης Εταιρίας- Νομοθετικά και ερμηνευτικά προβλήματα της αναθεώρησης με το Ν. 4072/12, Νομική Βιβλιοθήκη
20. ΜΠρΑθ 715/2022 περί αποκλεισμού εταίρου: Δημοσίευση με παρατηρήσεις στο υπ'αρ.12/2022 τεύχος του ΔΕΕ, Γεώργιος Πανίτσας
21. Νικόλαος Κ. Ρόκας, Το δίκαιο των προσωπικών εταιριών, Τόμος πρώτος, Νομική Βιβλιοθήκη 2001

22. Ιωάννης Κ. Ρόκας, Εταιρείες Εισαγωγή στο Δίκαιο των Εταιριών του Εμπορικού Δικαίου, 6^η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019
23. Ν. Ρόκας, Εμπορικές εταιρίες, 8η έκδ., 2018
24. Χ.Σκαλίδης σχόλια στη ΜΕΦΘεσ 1750/2019 (Εκούσια δικαιοδοσία), Αρμενόπουλος, 11 (2020)
25. Λευτέρης Σκαλίδης, Ευθύνη εξερχόμενου εταίρου για εταιρικά χρέη της ομόρρυθμης εταιρείας, Αρμενόπουλος
26. Ι. Σπυριδάκης, Ενοχικό Δίκαιο - Ειδικό Μέρος, 2023
27. Ν. Τέλλης, Ανάκληση καταστατικού διαχειριστή και καταγγελία Ο.Ε. υπό το νέο δίκαιο των προσωπικών εμπορικών εταιριών (Ν. 4072/2012, άρθρα 249 επ.), σε: ΕπισκεΔ 4/2012
28. Γεώργιος Τριανταφυλλάκης, Εφαρμογές εμπορικού δικαίου, 2^η Έκδοση Νομική Βιβλιοθήκη.
29. Δ. Χατζημιχαήλ, Ο αποκλεισμός εταίρου ΕΠΕ για σπουδαίο λόγο, 2005
30. Σπυρίδων Δ. Ψυχομάνης, Δίκαιο εμπορικών εταιριών, Δ' Έκδοση (Αναθεωρημένη με βάση ιδίως τους νόμους 4601/2019 και 4635/2019), 2020, Εκδόσεις Σάκκουλα
31. Σ. Ψυχομάνης, Οι επελθούσες με το Ν. 4072/2012 αλλαγές στο Δίκαιο των Προσωπικών Εταιριών, 2012
32. Σ. Ψυχομάνης, Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών, 2η έκδ., 2017
33. Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος – Νέα εταιρική μορφή – Σήματα- Μεσίτες ακινήτων- Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων αλιείας και άλλες διατάξεις»

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΜονΕφΘεσ 387/2017
ΜονΕφΘεσ 1901/2018
ΜονΠρΘεσ 8421/2019
ΜονΕφΑθ 4977/2018
ΜΕφΘεσ 170/2021
ΜΠρΑθ 715/2022
ΜΠΘ 294/2023
ΜΠρΑθ 2889/2018
ΜΠρΧαλκιδικής 43/2018
ΜΠρΘεσ 18918/2014
ΜονΕφΛαρ 378/2015
ΜΕφΘεσ 899/2018
ΜΠΘ 294/2023
ΕφΘεσ 3449/1988
ΜΠρΘεσ 25229/2013
ΕφΘεσ.28/2017
ΕπισκκΕΔ Δ/2017